

战无不胜的马克思列宁主义、毛泽东思想万岁!

ŽIŽEK, SLAVOJ

**Mao Ce Tung:
Marksistički gospodar bezakonja**

ŽIŽEK, SLAVOJ

Mao Ce Tung: Marksistički gospodar bezakonja

Jedna od najpodlijež zamki koje vrebaju marksističke teoretičare sastoji se u potrazi za trenutkom Raspada, trenutkom kad je povijest marksizma krenula nizbrdo: je li se to desilo već kod ranog Engelsa s njegovim pozitivističko-evolucijskim shvaćanjem historijskog materijalizma? Je li to bio revizionizam i pravovjernost Druge internacionale? Je li to bio Lenjin?⁰¹ Ili je raspad započeo već kod Marxa i njegovih kasnijih radova u kojima je odbacio mladenački humanizam, kao što su to prije nekoliko desetljeća tvrdili neki "humanistički marksisti"? Pitanje je u osnovi krivo postavljeno: ovdje ne postoji proturječje, Raspad se nalazi već u samim korijenima marksizma. Preciznije kazano, ovakva potraga za uljezom koji je zarazio izvorni nauk i pokrenuo proces propadanja, u osnovi reproducira logiku antisemitizma. To znači da čak i u slučaju da se povijest marksizma podvrgne oštroj kritici (ili još bolje rečeno, *pogotovo* u tom slučaju), potrebno ju je prije svega priznati kao "vlastitu", preuzimajući potpunu odgovornost za nju, a ne jednostavno prebaciti krivnju za "loš" razvoj situacije na nekog stranog uljeza, npr. "lošeg" Engelsa koji je bio preglup da bi shvatio Marxovu dijalektiku, "lošeg" Lenjina koji nije shvatio smisao Marxove teorije, "lošeg" Staljina koji je pokvario izvorno plemenite zamisli "dobrog" Lenjina, itd.

Kao prvo, potrebno je u cijelosti potvrditi promjenu u povijesti marksizma usredotočenu na dva velika prijelaza, ili bolje rečeno, nasilna reza: od Marxa do Lenjina i od Lenjina do Maoa. U svakom od ova dva slučaja desila se preraspodjela izvorne konstelacije: od najnaprednije zemlje (kao što je to očekivao Marx) do relativno nazadne zemlje – revolucija se odigrala "u pogrešnoj zemlji"; od radnika do (siromašnih) seljaka kao glavnog revolucionarnog aktera, itd. Na isti način kao što je Kristu bila potrebna Pavlova "izdaja" da bi se kršćanstvo pojavilo kao univerzalna institucionalna religija (prisjetimo se da među dvanaest apostola Pavao zauzima mjesto izdajnika Jude zamjenjujući ga!), tako je i Marxu bila potrebna Lenjinova "izdaja" da bi se mogla odigrati prva marksistička revolucija: radi se o unutarnjoj nužnosti pri kojoj se "izvorni nauk" mora prepustiti "izdaji" i nadživjeti ju, preživjeti taj nasilni čin izvlačenja iz originalnog konteksta i prepuštanja stranom okolišu u kojem mora samog sebe iznova ponovno stvoriti jer jedino na taj način može nastati univerzalnost.

- 01 Na ovom tragu neki su zapadnjački marksisti staljinizam pripisali ruskoj pripadnosti sferi "azijatskog oblika proizvodnje" smatrajući ga novim oblikom "orijentalnog despotizma". Ironija se sastoji u tome što je za tradicionalne Ruse stvar posve suprotna: "U zapadnjačkim fantazijama Lenjin i Staljin su uvijek prikazivani kao 'orijentalni despoti'. Veliki ruski tirani u osamnaestom i dvadesetom stoljeću bili su oni koji su zemlju željeli učiniti zapadnjačkom" (Lesley Chamberlain, *The Philosophy Steamer*, London: Atlantic Books, 2006, str. 270).
- 02 Emmanuel Levinas, *Les imprévus de l'histoire*, Fata Morgana, 1994, str. 172.
- 03 Martin Heidegger, *Schelling's Treatise on Human Freedom*, Athens: Ohio University Press, 1985, str. 146.
- 04 G.W.F. Hegel, *Phenomenology of Spirit*, Oxford: Oxford University Press, 1977, str. 288.
- 05 F.W.J. Schelling, *Die Weltalter. Fragmente. In den Urfassungen von 1811 und 1813*, ed. Manfred Schroeter, Munich: Biederstein, 1979, str. 13.
- 06 Georgi M. Derluguian, *Bourdieu's Secret Admirer in the Caucasus*, Chicago: The University of Chicago Press, 2005.

Dakle, kad je riječ o drugom nasilnom prijelazu od Lenjina do Maoa, ne valja osuđivati njegovo ponovno otkriće marksizma kao teorijski "neadekvatno", kao regresiju u odnosu na Marxove ideje (lako je dokazati da seljaci nemaju supstancijalni proleterski subjektivitet), ali isto tako ne treba ni mistificirati nasilnost ovog reza i prihvatiti Maoovo ponovno otkriće kao logičan nastavak ili "primjenu" marksizma, oslanjajući se – kao što je to uvijek slučaj – na jednostavno metaforičko proširivanje klasne borbe: "danas se glavna osovina klasne borbe ne sastoji u borbi kapitalista i proletarijata u svim zemljama nego je prebačena na borbu Trećeg protiv Prvog svijeta, buržoaziji nasuprot proleterskim nacijama". Maoovo postignuće u tom kontekstu doista je golemo: njegovo je ime povezano s mobiliziranjem stotina milijuna anonimnih pripadnika Trećeg svijeta čiji se zadatak sastoji u iznošenju na vidjelo nevidljive "supstance", pozadine historijskog razvoja; to je mobilizacija svih onih koje je čak i takav pjesnik "drugosti" kao što je to bio Levinas nazvao "žutom opasnošću". Evo kratkog ulomka iz njegovog nedvojbeno najneobičnijeg teksta "Rusko-kineska rasprava i dijalektika" iz 1960. godine, komentara sovjetsko-kineskog sukoba:

Žuta opasnost! Ona nije rasna nego duhovna opasnost. Ona ne uključuje manje vrijednosti nego radikalnu stranost, ona je strana bremenu vlastite prošlosti iz koje ona ne pušta bilo kakav blizak glas ili intonaciju, mjesječevu ili marsovsku prošlost.⁰²

Ne podsjeća li nas ovo na Heideggerovo ustrajanje tijekom 1930-tih na tezi da se glavna zadaća zapadne civilizacije danas sastoji u tome da se obrani i sačuva grčko naslijeđe, utemeljujuća gesta "Zapada", da se nadvlada pred-filozofski, mitski, "azijski" univerzum i upusti u borbu s ponovno aktualiziranom "azijskom" prijetnjom? Njegovim riječima, najveći suparnik Zapada je "ono mitsko na općenitij i ono azijsko na partikularnoj razini".⁰³ Upravo je takva azijska "radikalna stranost" mobilizirana i politizirana u komunističkog pokretu Maoa Ce Tunga. U *Fenomenologiji duha* Hegel uvodi poznati i ozloglašeni pojam ženskosti kao "trajne ironije zajednice": ženskost "spletkama mijenja univerzalni cilj vlasti u privatni cilj, transformira njenu univerzalnu aktivnost u djelo neke pojedine individue i izokreće univerzalno vlasništvo države u vlasništvo i ukras obite-

lji".⁰⁴ Nasuprot ambicijama muškarca, žena žudi za moći zato da bi zastupala svoje uskogrudne obiteljske interese, ili još gore, njene osobne hirove, s obzirom da nije u stanju shvatiti univerzalnu dimenziju državne politike. Ovdje se lako možemo prisjetiti i Schellingove tvrdnje kako bi nas "isti onaj princip koji nas vodi i podržava u svojoj neučinkovitosti, progutao i uništio u svojoj učinkovitosti".⁰⁵ Moć koja može biti dobroćudna i pacificirajuća ukoliko se drži na mjestu koje joj pripada, preokreće se u svoju radikalnu suprotnost i destruktivan bijes u onom trenutku kad intervenira na višoj razini, na razini koja nije njena vlastita: *ista* ona ženskost koja je unutar uskog kruga obiteljskog života istinska snaga koja pruža zaštitničku ljubav, pretvara se u opscenu mahnitost kad se pokazuje na razini javnosti i državnog upravljanja... Ukratko, u redu je ako žena prosvjeduje protiv javne moći države štiteći svoja obiteljska i rodbinska prava; ali jao onom društvu u kojem se žene izravno uključuju u donošenje odluka koje se tiču upravljanja državom, manipuliranju njihovih slabih muških partnera čime im oduzimaju njihovu muškost... Ne dešava li se nešto slično u prijetnji terorom, u mogućnosti buđenja anonimne azijske gomile? U redu je ako prosvjeduju protiv svoje sudbine i dopuštaju nam da im pomognemo raznim humanitarnim akcijama, ali što učiniti ako doista postanu snažni i time zastraše suosjećajne liberalne koji su uvijek spremni podržati pobunu siromašnih i razvlaštenih pod uvjetom da se ona odigra na prikladan način?

U knjizi Georgija M. Derluguiana *Bourdieuov tajni obožavatelj s Kavkaza*⁰⁶ nalazi se izvrsna pripovijest o Musi Shanibu iz Abhazije, vodećem intelektualcu iz ove turbulentne regije koji je u svojoj nevjerojatnoj karijeri prošao put od sovjetskog intelektualca disidenta preko demokratskog političkog reformatora i fundamentalističkog muslimanskog ratnog vođe pa sve do uglednog profesora filozofije čija je cjelokupna karijera obilježena neobičnim osjećajem poštovanja prema Pierru Bourdieu. Postoje dva načina na koja možemo pristupiti toj osobi. Prvi je da ovaj slučaj odbacimo kao primjer lokalne ekscentričnosti i da ga uzmemo s dozom dobronamjerne ironije: "kakav neobičan izbor, Bourdieu: tko zna što je taj domorodac vidio u njemu..." Drugi pristup sastoji se u izravnom potvrđivanju univerzalnog dosegata teorije: "vidite kako je teorija univerzalna: svi intelektualci od Pariza do Čečenije i Abhazije raspravljaju o Bourdieuovim teorijama..." Dakako, pravi zadatak se sastoji u

Matrin Heidegger

tome da odbacimo oba ova pristupa i potvrdimo tezu da je univerzalnost teorije rezultat napornog teorijskog rada i borbe, one vrste borbe koja nije strana teoriji: poanta se ne nalazi (samo) u tome da je Shanib morao mnogo toga učiniti da bi probio ograničenost lokalnog konteksta u kojem živi i dospio do Bourdiea – takvo prisvajanje Bourdiea od strane jednog intelektualca iz Abhazije također utječe i na samu teoriju prenoseći je na razinu drukčijeg univerzuma. Nije li, *mutatis mutandis*, nešto slično napravio i Lenjin s Marxom? Obrat koji je načinio Mao u odnosu na Lenjina i Staljina odnosi se na vezu između radničke klase i seljaka: ni Lenjin ni Staljin uopće nisu imali povjerenja u seljaštvo: za njih je jedan od glavnih zadataka Sovjeta bio prekinuti inertnost seljačkih masa, njihovu supstancijalnu vezanost za zemlju, i “proletarizirati” ih nakon čega bi bili posve izloženi dinamici modernizacije. To je posve suprotno od Maoa koji je u svojim kritičkim opaskama o Staljinovom tekstu *Ekonomski problemi socijalizma u SSSR-u* iz 1958. godine zapisao kako je “Staljinov pogled na stvari gotovo u cijelosti pogrešan. Glavna pogreška je nepovjerenje prema seljacima”. Teorijske i političke posljedice takvog obrata doista su snažne: one se odnose, ni manje ni više, nego na potpuno novo shvaćanje Marxova hegelovskog poimanja pozicije proletera kao pozicije “subjektiviteta bez supstancije”, onog koji je sveden na bezdan vlastite subjektivnosti.

Kao što to dobro znaju oni koji se još sjećaju marksizma, središnja točka tog teorijskog nauka nalazi se u premisi da sâm kapitalizam stvara uvjete za svoje vlastito prevladavanje u proleterskoj revoluciji. Na koji način bi se ovo moglo shvatiti? Možda na linearan, evolucijski način: treba li se revolucija odigrati kad kapitalizam u cijelosti razvije sve svoje potencijale i iscrpi sve svoje mogućnosti, dođe do mitske točke u kojoj se sučeljava s vlastitim središnjim antagonizmom (“proturječnost”) u svojem najčišćem, ogoljelom obliku? Je li dovoljno tek dodati “subjektivni” aspekt i naglasiti kako radnička klasa ne smije samo sjediti i čekati “trenutak preokreta” nego se “obrazovati” tijekom dugotrajne borbe? Kao što je također dobro poznato, Lenjinova teorija “najslabije karike u lancu” neka je vrsta kompromisnog rješenja: iako prihvaća ideju da se prva revolucija ne mora desiti u najrazvijenijoj zemlji nego u zemlji u kojoj je antagonizam kapitalističkog razvoja prisutan u najvećoj mjeri, čak i ako je slabije razvijena (npr. Rusija koja je bila spoj

koncentriranih modernih kapitalističkih oaza i poljoprivredne zaostalosti i pred-demokratske autoritarne vladavine) i dalje razumijeva Oktobarsku revoluciju kao riskantan prevrat koji može biti uspješan samo ako će je pratiti neka velika i sveobuhvatna zapadnoeuropska revolucija (u tom smislu sve oči bile su uprte u Njemačku). Radikalno napuštanje tog modela desilo se jedino kod Maoa za kojeg se proleterska revolucija trebala odigrati u manje razvijenih dijelovima svijeta, među širokim masama osiromašenih seljaka i radnika iz Trećeg svijeta, pa čak i “patriotske buržoazije”, koje su izložene previranjima kapitalističke globalizacije i koje bi trebale fokusirati svoj bijes i očaj. U potpunom izokretanju (rekli bismo, čak i perverziji) Marxova modela, klasna borba je preformulirana kao borba između “buržoaskih nacija” Prvog svijeta i “proleterskih nacija” Trećeg svijeta. Ovaj paradoks je u istinskom smislu dijalektički, u krajnjoj liniji on je utjelovljenje Maova nauka o proturječjima: određenu zemlju upravo njena vlastita nerazvijenost (dakle, “nezrelost” za revoluciju) čini “zrelom” za revoluciju. Međutim, s obzirom da takvi “nezreli” ekonomski uvjeti ne dopuštaju stvaranje istinskog post-kapitalističkog socijalizma, nužno je prihvatiti “prvenstvo politike nad ekonomijom”: pobjedonosni revolucionarni subjekt ne djeluje kao instrument ekonomske nužnosti, oslobađajući vlastite potencijale čije su razvoj spriječile proturječnosti kapitalizma; on je primarno volontaristički akter koji djeluje protiv “spontane” ekonomske nužde, provodeći njenu viziju u djelo putem revolucionarnog terora.

Ovdje treba imati na umu temeljnu pouku Hegelove “konkretne univerzalnosti”: univerzalna nužnost nije teleološka snaga koja, djelujući iz samog temelja, povlači konce i pokreće proces jamčeći njegov sretan završetak. Posve suprotno, takva univerzalna nužnost uvijek je retroaktivna, ona se javlja iz radikalne kontingentnosti procesa i označava trenutak vlastitog *Aufhebunga* same kontingencije. Dakle, jednom kad dođe do (kontingentnog) prijelaza od lenjinizma prema maoizmu, on se ne može shvatiti drukčije negoli kao “nužnost”, odnosno moguće je (re)konstruirati “unutarnju nužnost” maoizma kao idućeg “koraka” u razvoju marksizma. Da bismo shvatili ovaj preokret od kontingencije prema nužnosti, potrebno je ostaviti po strani uobičajeno pravocrtno historijsko vrijeme strukturirano kao ostvarenje mogućnosti (u određenom povijesnom tre-

Kineskim muškarcem gospodar tri sistema autoriteta (politički autoritet, obiteljski autoritet i vjerski autoritet)... Što se žene tiče, osim što njome vladaju ta tri sistema autoriteta, njome također vlada i muškarac (autoritet supruge). Ova su četiri autoriteta – politički, obiteljski, vjerski i muški – utjelovljenje cijele feudalno-patrijarhalne ideologije i sistema te predstavljaju četiri užeta koja stežu kineski narod, posebno seljake. Prethodno je opisano na koji su način seljaci zbacili politički autoritet zemljoposjednika. U političkom autoritetu zemljoposjednika sadržana je suština svih ostalih sistema autoriteta. Ako to primijenimo na obiteljski autoritet, vjerski autoritet i autoritet supruge, sve se počinje klimati... U svezi autoriteta supruge, taj je uvijek bio slabiji među siromašnim seljacima, jer je iz ekonomske nužde ženski narod uvijek morao više raditi nego žene bogatih klasa te je stoga imao ... veću moć odlučivanja u obiteljskim pitanjima. Sve većim propadanjem seoske privrede posljednjih godina potkopana je osnova za mušku dominaciju. Uspinom seljačkog pokreta, žene u mnogim mjestima počele su organizirati ženske seljačke saveze; pružena im je mogućnost da podignu glavu, te je autoritet supruge svakim danom sve slabiji. Jednom riječju, cijeli sistem feudalno-patrijarhalne ideologije poljuljan je rastom seljačke moći.

— “Izvjestaj istraživanja seljačkog pokreta u Hunanu” (ožujak 1927)

07 Luc Boltanski i Eve Chiapello, *The New Spirit of Capitalism*, London: Verso, 2005.
08 op. cit.

Alexandr Lukašenko

Hugo Chavez

nutku postoje brojni mogući smjerovi kojima povijest može krenuti, pri čemu se zapravo zbiva ostvarivanje jedne od tih mogućnosti). Takvo pravocrtno vrijeme nije u stanju shvatiti paradoks kontingentnog stvarnog nastanka koji retroaktivno stvara uvjete vlastite mogućnosti: jedino kad se sama stvar već dogodi možemo “vidjeti” kako je ona uopće bila moguća. Pomalo dosadna rasprava o izvoru maoizma (ili staljinizma) kruži oko tri glavne pozicije: 1) “tvrđi” anti-komunisti i “tvrđi” gerilci staljinizma smatraju da postoji direktna unutarnja logika koja vodi od Marxa do Lenjina i od Lenjina do Staljina (i nakon toga, od Staljina do Maoa); 2) “meki” kritičari tvrde kako je staljinistički preokret (ili lenjinistički koji mu je prethodio) jedna od historijskih mogućnosti već zacrtanih u Marxovu teorijskom zdanju – moglo je biti posve suprotno, ali katastrofa staljinizma je već unaprijed upisana kao jedna od opcija unutar samog izvornog nauka; 3) naposljetku, oni koji brane čistoću “izvornog Marxovog nauka” naprosto odbacuju Staljina (ili još prije toga i lenjinizam) kao izvrtnje, izdaju, inzistirajući na radikalnom rezu između njih: Lenjin i Staljin su jednostavno “preoteli” Marxovu teoriju i iskoristili je u svrhe koje su potpuno drukčije od Marxovih ideja. Potrebno je odbaciti sve ove tri opcije s obzirom da su zasnovane na istom linearno-historicističkom shvaćanju vremena i zagovarati četvrtu opciju koja nadilazi lažno pitanje “u kojoj je mjeri Marx bio odgovoran za staljinističke strahote”: Marx je u potpunosti odgovoran, ali na retroaktivan način, a isto se odnosi i na Staljina kao i na Kafku u Borgesovoj poznatoj izreci: oboje su stvorili svoje vlastite prethodnike.

Upravo je to moment “konkretne univerzalnosti”, radikalne “transsubstancijacije” kroz koju se izvorna teorija mora ponovno osmisliti u novom kontekstu: jedino se preživljavanjem takvog transplantata može pojaviti kao univerzalna. Dakako, poanta se ne sastoji u tome da je ovdje riječ o pseudo-hegelovskom procesu “otuđenja” i “raz-otuđenja”, ideje da je izvorna teorija “otuđena” te da u sebe treba inkorporirati neki strani kontekst, prisvojiti ga i podrediti: takvo pseudo-hegelovsko shvaćanje ne uviđa da je način na koji takvo nasilno usađivanje u strani kontekst radikalno utječe na samu teoriju tako da se (nakon što se teorija “vratila sama sebi u svojoj drugosti”, odnosno ponovno osmislila u stranom kontekstu) mijenja njena navlastita supstanca. Međutim, taj preokret nije samo reakcija na izvanjski

šok, ona ostaje inherentna transformacija iste teorije o prevladavanju kapitalizma. Zbog toga je kapitalizam “konkretna univerzalnost”: to nije pitanje o izdvajanju zajedničkih odlika svih partikularnih oblika kapitalizma, njihovih zajedničkih univerzalnih odlika, nego pitanje shvaćanja te matrice kao navlastite pozitivne snage, kao onog čemu se svi zbiljski partikularni oblici nastoje suprotstaviti, sadržavajući njegov destruktivni učinak.

Najpouzdaniji znak ideološke pobjede kapitalizma je praktički izostanak tog pojma u posljednjih dvadesetak ili tridesetak godina: od 1980-tih godina “praktički se više nitko osim nekolicine navodnih arhaičnih marksista (‘ugrožene vrste’) ne referira na kapitalizam. Termin je naprosto odstranjen iz rječnika političara, sindikata, pisaca i novinara, da ne spominjemo teoretičare društva koji su ga prognali u historijski zaborav”.⁰⁷ Što je onda s procvatom anti-globalizacijskih pokreta u posljednjih nekoliko godina? Nije li to suprotno ovdje navedenoj tezi? Ne bih rekao: već na prvi pogled je jasno kako je i taj pokret podlegao “iskušenju transformiranja kritike samog kapitalizma (usredotočene na ekonomske mehanizme, oblike organizacije rada i izvlačenja profita) u kritiku ‘imperijalizma’”.⁰⁸ Dakle, kad se govori o “globalizaciji i njezinim akterima”, neprijatelj se nalazi na izvanjskoj poziciji (obično u obliku vulgarnom anti-amerikanizma). Gledano iz ove današnje perspektive u kojoj se glavni zadatak sastoji u borbi protiv “američkog imperija”, svaki je saveznik dobar sve dok je anti-američki raspoložen, tako da se neobuzdani kineski “komunistički” kapitalizam, nasilni islamski anti-modernizam kao i opsceni Lukašenkov režim u Bjelorusiji (sjetimo se Chavezove posjete Bjelorusiji u srpnju 2006. godine) mogu shvatiti kao napredna anti-globalistička braća po oružju... Stoga ovdje imamo posla s još jednim oblikom ozloglašenog pojma “druge moderne”: umjesto kritike kapitalizma kao takvog i suprotstavljanja njegovim temeljnim mehanizmima, dobili smo kritiku imperijalističkog “viška” zajedno s (prigušenim) shvaćanjem mobiliziranja kapitalističkih mehanizama u nekom drugom, “naprednijem” kontekstu.

Na ovaj način bismo trebali pristupiti Maoovu glavnom doprinosu marksističkoj filozofiji, njegovoj razradi pojma proturječnosti: takvu razradu ne smijemo odbaciti kao bezvrijednu filozofsku regresiju (koja se, kao što se to lako može dokazati, oslanja na maglovito shvaća-

15. listopada 2003. Svemirska letjelica Šenzou-V s ljudskom posadom uspješno je lansirana. Jang Li Wei postaje prvi kineski astronaut u svemiru.

nje “proturječja” koje naprosto znači “borbu suprotstavljenih strujanja”). Glavna teza njegovog sjajnog teksta “O proturječju”, o dva lica proturječja, “glavnom i sporednom proturječju u procesu i o temeljnom i sporednom aspektu proturječja”, zaslužuje pomno čitanje. Maovo shvaćanje “dogmatskih marksista” sastoji se u tome da “oni ne shvaćaju da univerzalnost proturječja prebiva u partikularnosti proturječja”:

“Primjerice, u kapitalističkom društvu glavno proturječje čine dvije proturječne snage u kapitalističkom društvu, proletarijat i buržoazija. Ostala proturječja, kao što su proturječja između ostataka feudalne klase i buržoazije, između sitne seoske buržoazije i buržoazije, između proletarijata i seoske sitne buržoazije, između nemonopolističkih i monopolističkih kapitalista, između buržoaske demokracije i buržoaskog fašizma, među kapitalističkim zemljama te između imperijalizma i kolonija, uvjetovana su ovim glavnim proturječjem ili pak ono na njih utječe. Kad imperijalizam započne agresiju protiv takve zemlje, sve se njene različite klase, osim nekih izdajnika, mogu privremeno ujediniti u narodnom ratu protiv imperijalizma. U tom trenutku proturječje između imperijalizma i takve zemlje postaje glavno proturječje, dok sva ostala proturječja među raznim klasama u zemlji (uključujući i ono koje je bilo glavno proturječje, odnosno proturječje između feudalnog sistema i velikih narodnih masa) privremeno zauzimaju sekundaran i sporedan položaj.”

Ovo je Maova ključna poanta: glavno (univerzalno) proturječje ne preklapa se s proturječjem koje treba smatrati dominantnim u pojedinoj situaciji – univerzalna dimenzija doslovce se nalazi u tom partikularnom proturječju. U svakoj konkretnoj situaciji dominira različito “partikularno” proturječje; upravo u smislu da bi se dobila borba kojom se razrješuje glavno proturječje, potrebno je postupati s partikularnim proturječjem kao s glavnim kojem bi se trebale podrediti sve ostale vrste borbe. U Kini za vrijeme japanske okupacije patriotsko jedinstvo u borbi protiv Japanaca bilo je od presudnog značaja ukoliko su komunisti željeli pobijediti u klasnoj borbi – svako izravno fokusiranje na klasnu borbu u takvim uvjetima okrenulo se protiv same klasne borbe (u tome se vjerojatno nalazi i temeljna karakteristika “dog-

matskog oportunitizma”, ustrajavanje na ključnoj ulozi glavnog proturječja u krivome trenutku). Iduća ključna točka tiče se glavnog aspekta proturječja; primjerice kad je riječ o proturječju između proizvodnih snaga i odnosa proizvodnje,

“proizvodne snage, praksa i ekonomska baza općenito imaju glavnu i odlučujuću ulogu; tko god to poriče, nije materijalist. No također se mora priznati da u određenim okolnostima takvi aspekti kao što su proizvodni odnosi, teorija i nadgradnja imaju glavnu i odlučnu ulogu. Kad se proizvodne snage ne mogu razviti bez promjene u proizvodnim odnosima, onda ta promjena ima glavnu i odlučujuću ulogu”.

Ovdje je od ključnog značaja politički ulog ove rasprave: Maov je cilj u političkoj borbi potvrditi ključnu ulogu onog što je marksistička teorija obično nazivala “subjektivnim faktorom” – teorijom, nadgradnjom. Upravo je to, smatra Mao, Staljin zanemario: “Staljinovi *Ekonomski problemi socijalizma u SSSR-u* od početka do kraja ništa ne kazuju o nadgradnji. Tekst se ne bavi narodom; u njemu su važne stvari, a ne narod. (...) On govori jedino o proizvodnim odnosima a ne o nadgradnji ili politici, niti o ulozi naroda. Komunizam se ne može ostvariti ukoliko ne postoji komunistički pokret.”

Pravi maoist Alain Badiou ovu tezu je primijenio na današnju konstelaciju, izbjegavajući fokusiranje na anti-kapitalistički borbu, pa čak i ismijavajući njen glavni sadašnji oblik, anti-globalizacijski pokret. Badiou definira emancipacijsku borbu u strogo političkim terminima kao borbu protiv (liberalne) demokracije, današnjeg dominantnog ideološko-političkog oblika. “Danas neprijatelj nije Imperij ili Kapital. Njegovo je ime Demokracija”.⁹⁹ Radikalno propitivanje kapitalizma danas sprečava upravo vjera u demokratski oblik borbe protiv kapitalizma. Lenjinov stav protiv “ekonomizma” kao i protiv “čiste” politike danas je od ključnog značaja u kontekstu podijeljenog stava spram ekonomije unutar Ljevice (ili barem onog što je od nje preostalo): s jedne su strane “čisti političari” koji odbacuju ekonomiju kao područje borbe i interveniranja, a s druge strane su “ekonomisti” fascinirani funkcioniranjem današnje globalne ekonomije koji otklanjaju svaku mogućnost istinske političke intervencije. U kontekstu ovog rascjepa danas bismo se, više nego ikad, trebali vratiti Lenjinu: da, ekono-

99 Alain Badiou, “Prefazione all'edizione italiana”, u: *Metapolitica*, Napoli: Cronopio, 2002.

Alain Badiou

Foto: Jasen Boko

Od najveće je važnosti za izgradnju velikog socijalističkog društva uzdignuti široke mase žena da se pridruže proizvodnim djelatnostima. Muškarci i žene moraju biti jednako plaćeni za jednaki rad u proizvodnji. Stvarna jednakost među spolovima može se realizirati jedino u procesu socijalističke pretvorbe društva u cjelini.

— Uvodna bilješka u “Žene na radnom frontu” (1955), Socijalistički razvoj na kineskom selu

216

217

2004. NR Kina postaje šesto najveće gospodarstvo na svijetu, a s obzirom na količinu trgovinske razmjene nalazi se na trećem mjestu.

ožujak 2004. Ustav NR Kine upotpunjen je garancijom za zaštitu ljudskih prava i privatne imovine.

ŽIŽEK, SLAVOJ
Mao Ce Tung:
marksistički gospodar bezakonja

UP&UNDERGROUND
Proljeće 2009.

mija je ključno područje i unutar njega će se odlučiti o ishodu borbe, potrebno je prekinuti začarani krug globalnog kapitalizma, *ali* borba mora biti u istinskom smislu *politička*, a ne ekonomska. Danas, kad je svatko “antikapitalist”, čak i holivudski “društveno-kritički” urotički filmovi poput *Neprijatelj države* ili *Insajdera* u kojima su neprijatelji velike korporacije i njihova bezobzirna potraga za profitom, označitelj “anti-kapitalizam” je izgubio svoju subverzivnu žaoku. Potrebno je problematizirati očiglednu suprotnost takvom “antikapitalizmu”: povjerenje u demokratsku bit poštenih Amerikanaca da bi se razbila takva urota. Upravo je *to* čvrsto jezgro današnjeg globalnog kapitalističkog univerzuma i njegov istinski Gospodar-Označitelj: demokracija.¹⁰ Maova daljnja razrada pojma proturječja u tekstu “O pravilnom razrješavanju proturječja u narodu” iz 1957. godine također se ne može svesti na njegovu najpoznatiju odliku, zdravorazumski način razlikovanja između antagonističkih i ne-antagonističkih proturječja:

“Proturječja između nas i neprijatelja su antagonistička. Kad je riječ o narodu, proturječja među radnim ljudima nisu antagonistička, dok proturječja između izrabljivanih i izrabljivačkih klasa imaju i ne-antagonistički i antagonistički aspekt. (...) Mi smo oduvijek smatrali da se narodna demokratska diktatura mora koristiti dvjema različitim metodama (jednom diktatorskom, a drugom demokratskom) kako bi se razriješile dvije vrste proturječja koje su po prirodi različite: proturječja između nas i neprijatelja i proturječja u narodu.”

Ovo razlikovanje uvijek je potrebno shvatiti zajedno s njegovim “prijetećim” dodatkom, upozorenjem da se ova dva aspekta mogu preklapati: “U uobičajenim okolnostima, proturječja u narodu nisu antagonistička. No, ukoliko se s njima ne postupa na pravi način, ili ako naša budnost popusti, a pozornost nam opadne, mogu se pojaviti antagonizmi”. Demokratski dijalog, miroljubiva koegzistencija različitih strujanja unutar radničke klase nije naprosto dana, ona nije prirodno stanje stvari već nešto postignuto i održano budnošću i borbom. Dakle, ovdje borba također ima prioritet nad jedinstvom: potrebno je borbom osvojiti upravo taj prostor jedinstva. Što učiniti s ovim tezama? Na vrlo apstraktnoj razini teorije treba biti veoma precizan pri dijagnostici-

ranju momenata u kojima je Mao u pravu i u kojima je u krivu. Mao ispravno odbacuje uobičajeno shvaćanje “dijalektičke sinteze” kao “pomirenja” suprotnosti, kao višeg jedinstva koje obuhvaća njihovu borbu; no, on je u krivu s obzirom na oblikovanje takvog odbacivanja, ustrajanja na prvenstvu borbe i podjele nad svakom sintezom ili jedinstvom u kontekstu generalne kozmologije-ontologije “vječne borbe suprotnosti”. Zbog toga se uhvatio u mrežu pojednostavljenog, istinski ne-dijalektičkog shvaćanja “loše beskonačnosti” borbe. Mao se ovdje nedvosmisleno vraća primitivnoj poganskoj “mudrosti” koja kazuje da svako biće, svaki determinirani oblik života prije ili kasnije dolazi do svoga kraja: “Jedna stvar uništava drugu, stvari se pojavljuju, razvijaju i uništavaju, a to je posvuda tako. Kad jedna stvar ne uništi drugu, onda ona uništava samu sebe”. Na ovoj razini bi Maou trebalo priznati ono što mu pripada: on dolazi do samog kraja u tom smjeru, ne primjenjujući to načelo samo na komunizam kao takav. Evo primjera u kojem Mao čini divovski ontološki “skok prema naprijed” od podjele atomske jezgre na protone i anti-protone prema neizbježnoj podjeli komunizma na faze:

“Ne vjerujem da se komunizam neće podijeliti na razvojne faze te da neće biti kvalitativnih promjena. Lenjin je kazao da se sve stvari mogu podijeliti. Navo je primjer atoma: ne samo da se atom može podijeliti, nego se može podijeliti i elektron. Ranije se smatralo da je to nemoguće; disciplina znanosti koja se bavi cijepanjem atomske jezgre još uvijek je nova, datira dvadeset ili trideset godina unatrag. U posljednjim desetljećima, znanstvenici su razdvojili atom na njegove sastavne dijelove, protone, anti-protone, neutrone, anti-neutrone, mezone i anti-mezone.”

Mao ide i korak dalje nadilazeći i samo čovječanstvo, i na gotovo nietzscheovski način predviđa “nadvladavanje” čovjeka:

“Dijalektika je neprestano kretanje ka suprotnostima. Čovječanstvo će također naposljetku doći do svojeg kraja. Teolozi koji govore o sudnjem danu su pesimistički i uplašeni ljudi. Mi kažemo da će kraj čovječanstva proizvesti nešto mnogo razvijenije od čovječanstva. Čovječanstvo je još uvijek u svojoj ranoj životnoj dobi.”

¹⁰ Nisu li zadnje izjave Tonija Negrija i Michaela Hardta neka vrsta neočekivane potvrde takvog Badiouovog uvida? Slijedeći paradoksalnu nužnost, njihovo ih je usredotočivanje na anti-kapitalizam dovelo do priznavanja revolucionarne snage kapitalizma, tako da, kao što su to nedavno rekli, više nije potrebno boriti se protiv kapitalizma jer kapitalizam već sam po sebi proizvodi potencijal za komunizam – kazano Deleuzeovim terminima, “kapitalističko postajanje-komunističkim”.

¹¹ Jung Chang and Jon Halliday, *Mao: The Unknown Story*, New York: Knopf, 2005.
¹² Heidegger je također u krivu kad u svom pismu Marcuseu uspoređuje holokaust s deportacijom Nijemaca iz Istočne Europe tijekom 1946-7 godine. Marcuse je ispravno odgovorio da je razlika između sudbine Židova i istočnoeuropskih Nijemaca u tom trenutku bila tanka linija koja je razdvajala barbarizam od civilizacije.

Evo i odlomka o usponu razvoja svijesti kod (nekih) životinja, onome što danas smatramo isključivo ljudskom karakteristikom:

“U budućnosti će se životinje nastaviti razvijati. Ne vjerujem da je čovjek jedini sposoban djelovati s dvije ruke. Mogu li konji, krave i ovce evoluirati? Mogu li samo majmuni evoluirati? Štoviše, mora li biti tako da od svih vrsta majmuna samo jedna može evoluirati, a da ostale nemaju mogućnost razvoja? Hoće li za milijun ili deset milijuna godina konji, krave i ovce biti isti kao što su danas? Smatram da će se promijeniti. Konji, krave, ovce i insekti će se promijeniti.”

Ovakvoj “kozmičkoj perspektivi” treba dodati dvije stvari: prvo, treba imati na umu da se Mao ovdje obraća uskom krugu partijskih ideologa. Odatle proizlazi intonacija odavanja tajne za koju ne smije doznati javnost, kao da Mao na neki način priopćava svoj “tajni nauk”. Maova nagađanja vrlo su bliska takozvanom “bio-kozizmu”, neobičnoj kombinaciji vulgarnog materijalizma i gnostičke duhovnosti koja je oblikovala okultnu ideologiju iz sjene, opsceni tajni nauk sovjetskog marksizma. S obzirom da je bio potisnut iz javne sfere u središnje razdoblju sovjetske države, bio-kozizam su otvoreno zagovarali jedino tijekom prvog i drugog desetljeća vladavine Sovjeta. Njegove su glavne teze: ciljevi religije (raj za sve, prevladavanje svih patnji, besmrtnost pojedinca, uskrснуće iz mrtvih, pobjeda nad konačnošću i smrtnošću, osvajanje prostora daleko od našeg Sunčevog sustava) mogu se ostvariti u zemaljskom životu na temelju razvoja moderne znanosti i tehnologije. Ne samo da će u budućnosti biti ukinuta spolna razlika razvojem krjeposnih post-ljudi koji će se razmnožavati izravnom bio-tehničkom reprodukcijom, nego će također biti moguće uskrsnuti sve mrtve iz prošlosti (otkrivanjem njihove biološke formule na temelju njihovih posmrtnih ostataka i ponovnim rođenjem – u to vrijeme DNA još nije bila otkrivena!) čime će se čak ispraviti sve prijašnje nepravde i “poništiti” patnje i razaranja iz prošlosti. U toj sjajnoj bio-političkoj komunističkoj budućnosti sva živa bića (dakle, ne samo ljudska nego i životinje) podjednako će imati udjela u kozmičkom kolektivnom Umu... Što god netko mislio o Lenjinovoj oštroj kritici “obogotvorenja” (*bogograditelj*’stvo) Maksima Gorkog, neposredne deifikacije čovjeka, treba imati na

Maksim Gorki

218

219

Ipanj 2004.
Broj korisnika interneta u Kini dostiže brojku od 87 milijuna.

Rujan 2004.
Jang Ce Min prepušta Hu Jintaou mjesto predsjednika Centralne komisije za vojna pitanja Komunističke partije Kine čime je završen prijenos vlasti na četvrtu generaciju vodstva u NR Kini.

umu da je Gorki usko surađivao sa zagovornicima bio-kozizma. Zanimljivo je uočiti sličnost između takvog “bio-kozizma” i današnje tehnognoze. Drugo, takva “kozmička perspektiva” za Maoa ne znači samo beznačajno filozofsko upozorenje: ona ima jasne etičko-političke posljedice. Kad Mao objeručke odbacuje prijetnju atomskom bombom, on ne umanjuje postojeću opasnost: Mao je svjestan toga da bi nuklearni rat mogao uništiti čitavo čovječanstvo, stoga, da bi opravdao svoju nepokornost mora usvojiti “kozmičku perspektivu” iz koje će se sav život na planetu “učiniti beznačajnim u kontekstu svemira kao cjeline”:

“Sjedinjene države ne mogu uništiti kineski narod sa svojom hrpicom atomskih bombi. Čak i da su američke atomske bombe tako snažne da, u slučaju da budu bačene na Kinu, naprave rupu do samog središta Zemlje ili je pak unište, to za svemir kao cjelinu ne bi značilo gotovo ništa, iako bi za Sunčev sustav to mogao biti događaj malo većih razmjera.”

Takva Maova “kozmička perspektiva” također govori i o njegovom stavu spram ljudskih žrtvi ekonomskih i političkih odluka. Ako možemo vjerovati Maovoj posljednjoj biografiji,¹¹ on je uzrokovao najveću glad u povijesti čovječanstva izvozeći hranu u Rusiju da bi nabavio nuklearno i vojno naoružanje: u razdoblju od 1958. do 1961. godine od gladi je umrlo 38 milijuna ljudi. Mao je jako dobro znao što se zbiva u zemlji kazavši da će “možda polovica stanovništva Kine morati umrijeti”. To je instrumentalni stav u svojem najradikalnijem obliku: ubijanje kao sastavni dio beskrupuloznog pokušaja da se ostvari zadani cilj svodenjem ljudi na raspoloživa dobra, a pritom treba imati na umu da nacistički holokaust *nije* bio identičan tome: ubijanje Židova nije bila racionalna strategija, nego cilj sam za sebe, pedantno planirani “iracionalni” eksces (prisjetimo se deportacije zadnjih Židova sa grčkih otoka 1944. godine, malo prije njemačkog povlačenja, ili pak masovne upotrebe vlakova za transport Židova koji su se 1944. godine bolje mogli iskoristiti u ratne svrhe). Zbog toga je Heidegger bio u krivu svodeći holokaust na proizvodnju leševa: on to *nije bio*, ali zato staljinistički komunizam jest.¹²

Konceptualna posljedica takve “loše beskonačnosti” koja pripada vulgarnom evolucionizmu je Maovo ustrajno odbacivanje “negacije negacije” kao univer-

ŽIŽEK, SLAVOJ
Mao Ce Tung:
marksistički gospodar bezakonja

UP&UNDERGROUND
Proljeće 2009.

zalnog dijalektičkog zakona. U eksplicitnoj polemici protiv Engelsa, a slučajno na tragu Staljina koji u svojem djelu “O dijalektičkom i historijskom materijalizmu” također ne spominje “negaciju negacije” kao jedan od “četiri glavne karakteristike Marxove dijalektike”, Mao kaže:

“Engels je govorio o tri kategorije, ali ja ne vjerujem u dvije od te tri kategorije (Jedinstvo suprotnosti je temeljni zakon, transformacija kvalitete i kvantitete iz jedne u drugu je jedinstvo suprotnosti kvalitete i kvantitete, a negacija negacije uopće ne postoji) (...) Ne postoji negacija negacije. Afirmacija, negacija, afirmacija, negacija u razvoju stvari, svaka karika u lancu događaja u jednakoj je mjeri afirmacija i negacija. Robovlasničko je društvo negacija primitivne zajednice, ali je u odnosu na feudalno društvo zauzvrat ustrojeno kao afirmacija. Feudalno društvo je predstavljalo negaciju robovlasničkog društva, ali zauzvrat je bilo afirmacija u odnosu na kapitalističko društvo. Kapitalističko društvo bilo je negacija u odnosu na feudalno, ali zauzvrat afirmacija u odnosu na socijalističko društvo.”

Na ovom tragu Mao je prezrivo odbacio kategoriju “dijalektičke sinteze” suprotnosti, zagovarajući svoju vlastitu verziju “negativne dijalektike”: za njega je svaka sinteza u krajnjoj liniji ono što je Adorno u svojoj kritici Lukacsa nazvao *erpresste Versoehnung* (prinudno pomirenje), u najboljem slučaju trenutna stanka u postojećoj borbi koja se ne javlja kad se suprotnosti ujedine, nego naprosto kad jedna strana odnese pobjedu nad drugom:

“Što je sinteza? Vidjeli ste kako su se dvije suprotnosti, Kuomintang i Komunistička partija u zemlji ujedinile. Sinteza se odigrala na ovaj način: njihova je vojska došla, a mi smo ih uništili, pojeli smo ih zalogaj po zalogaj. (...) Sinteza je kad jedna stvar proguta drugu, kad velika riba pojede malu ribu. U knjigama to nikad nije bilo oblikovano na ovaj način. Ni ja u svojim ranijim knjigama nisam pisao na taj način. Jang Hsien-Čen smatra da se dvoje spajaju u jedno, te da je sinteza upravo ta neraskidiva veza između dvije suprotnosti. Kakve sve neraskidive veze postoje u svijetu? Stvari mogu biti povezane, ali se na kraju moraju razdvojiti. Ne postoji ništa što se ne bi moglo razdvojiti.”

Ovdje treba još jednom skrenuti pažnju na dije-ljenje tajne s drugima koja ne smije dospjeti u javnost, tajne o okrutnoj realističkoj pouci koja bi mogla potkopati sretnu javnost i njen optimizam... Ovo je u samom središtu poznate rasprave s kraja 1950-tih o Jednom i Dva (jesu li Dva ujedinjena u Jednom, ili je pak Jedno podijeljeno na Dva?): “U svakoj stvari jedinstvo suprotnosti je uvjetovano, privremeno i prolazno, dakle relativno, dok je borba suprotnosti apsolutna”. Ovo bismo mogli nazvati Maovim etičko-političkim porivom; parafrazirajući posljednje riječi iz Beckettova djela *L'innomable*: “u tišini koju ne poznaješ, moraš i dalje nastaviti s prekidanjem, ne mogu više dalje, nastaviti ću s prekidanjem”.¹³ Takav poriv potrebno je smjestiti u njegov prikladan filozofski kontekst. Ugrubo govoreći, postoje dva filozofska pristupa antagonističkoj konstelaciji dvojbe ili-ili: ili netko zagovara jednu stranu umjesto druge (dobro nasuprot zlu, sloboda nasuprot represiji, moralnost nasuprot hedonizmu, itd.) ili prihvaća “dublji” stav koji naglašava međusobnu prožetost takvih suprotnosti, zagovarajući prikladnu mjeru ili jedinstvo. Iako se čini da je Hegelova dijalektika oblik ovog drugog pristupa (“sinteza” suprotnosti), on zagovara dotad neviđenu *treću* opciju: način na koji se može izaći iz ove slijepe ulice ne nalazi se ni u angažiranoj borbi na strani “dobra” nasuprot “zla”, niti u tome da se obje strane ujedine u nekoj uravnoteženoj “sintezi”, nego u zagovaranju za *lošu* stranu početne dileme ili-ili. Dakako, takav izbor “najlošije” varijante propada, ali u svojoj propasti on potkopava čitavo polje alternativnih mogućnosti i stoga nam omogućava da prevladamo njegove uvjete.

Gorgija je prvi predložio takav obrazac podjele. Njegovo se djelo *O prirodi ili o nebiću* (tekst je preživio samo u fragmentima kod Seksta Empirika i kod Aristotela u *O Melisu, Ksenofanu i Gorgiji*) može sažeti u tri teze: a) ništa ne postoji, b) kad bi i postojalo, ne bi bilo za ljude spoznatljivo, c) ako bi bilo spoznatljivo, drugima se to ne bi moglo saopćiti ni učiniti razumljivim. Ovo je vjerojatno najčistiji primjer logike posuđenog čajnika koju nalazimo kod Freuda u kojoj se jednako tako donose obostrano isključivi razlozi. Međutim, ovdje je zanimljivije ponavljanje “dijagonalnog” oblika podjele roda na vrste: stvari postoje ili ne postoje. Ako postoje, o njima se može nešto znati ili ne može. Ako se može znati, može se o njima govoriti drugima ili ne može. Iznenađuje da isti takav obrazac napredne diferencijacije nalazimo

¹³ Samuel Beckett, *Trilogy*, London: Calder Publications 2003, p. 418.

Intelektualci često teže subjektivnosti i individualizmu, nepraktični su u razmišljanju i neodlučni u djelovanju sve dok se srcem i dušom ne uključe u masovne revolucionarne borbe ili dok ne odluče služiti interesima masa i postati dio njih. Stoga, iako mase revolucionarnih intelektualaca u Kini mogu izgraditi značajnu ulogu ili služiti kao veza s masama, svi oni neće ostati revolucionari do kraja. Neki će u kritičnim trenucima izaći iz revolucionarnih redova i postati pasivni, dok će neki od njih čak postati neprijatelji revolucije. Intelektualci mogu prevladati svoje nedostatke jedino u dugotrajnim masovnim borbama.

— “Kineska revolucija i Kineska komunistička partija” (prosinac 1939)

Samuel Beckett

na drugom kraju povijesti zapadnjačke filozofije, u so-fizmu dvadesetog stoljeća koji se zove “dijalektički materijalizam”. U Staljinovom djelu “O dijalektičkom i historijskom materijalizmu” nabrajaju se četiri karakteristike dijalektike:

“Glavna karakteristika marksističke dijalektičke metode je ova: nasuprot metafizici, dijalektika ne shvaća prirodu kao akcidentalni skup stvari i fenomena nepovezanih jednih s drugima, međusobno odvojenih i nezavisnih, već kao povezanu i integralnu cjelinu(...). Nasuprot metafizici, dijalektika smatra da priroda nije u stanju mirovanja i nepokretnosti, stagnacije i nepromjenjivosti, nego u stanju neprestanog kretanja i promjene, neprestane obnove i razvoja(...). Nasuprot metafizici, dijalektika ne smatra razvojni proces jednostavnim procesom rasta pri kojem kvantitativne promjene ne dovode do kvalitativnih promjena, nego kao razvoj koji prolazi put od beznačajnih i neprimjetnih kvantitativnih promjena da bi otvorio ‘fundamentalne promjene’ kvalitativnim promjenama; razvoj pri kojem se kvalitativne promjene ne odvijaju postupno već brzo i naglo, preuzimajući oblik skoka od jednog stanja do drugog(...). Nasuprot metafizici, dijalektika smatra da su unutrašnje proturječnosti inherentne svim stvarima i prirodnim fenomenima, s obzirom da sve one imaju svoje pozitivne i negativne strane, prošlost i budućnost, nešto što odumire i nešto što se razvija, te da borba između tih suprotnosti(...) tvori unutrašnji sadržaj razvojnog procesa.”

Prvo, priroda nije konglomerat raspršenih fenomena, nego povezana cjelina. Drugo, ta Cjelina nije nepokretna nego se neprekidno kreće i mijenja. Treće, ta promjena nije samo postupno kvantitativno pomicanje, nego ona uključuje i kvalitativne skokove i prekide. Na-posljetku, taj kvalitativni razvoj nije stvar harmoničnog djelovanja, nego ga pokreće borba suprotnosti... Trik se sastoji u tome da ovdje ne bavimo *samo* s platoničkom dijerezom, stupnjevitom unutarnjom podjelom na rod i vrstu, te potom na podvrste: temeljna pretpostavka je u tome da je taj “dijagonalni” proces podjele zapravo vertikalna, tj. da imamo posla s različitim aspektima *iste* podjele. Kazano u staljinističkom žargonu: nepokretna Cjelina nije zapravo Cjelina nego samo konglomerat

elemenata; razvoj koji ne uključuje kvalitativne skokove zapravo i nije razvoj, već samo tapkanje na mjestu; kvalitativna promjena koja ne uključuje borbu suprotnosti zapravo nije promjena nego samo kvantitativno monotono kretanje... Ili, kazano ozloglašanim terminom: oni koji zagovaraju kvalitativnu promjenu bez borbe suprotnosti *zapravo* se suprotstavljaju promjeni i zagovaraju da sve ostane kako jest; oni koji zagovaraju promjenu bez kvalitativnih skokova *zapravo* se suprotstavljaju promjeni i zagovaraju mirovanje. Politički aspekt ove logike je jasno vidljiv: “oni koji zagovaraju transformaciju kapitalizma u socijalizam bez klasne borbe *zapravo* odbacuju socijalizam i žele da se kapitalizam nastavi”, itd.

Postoje dvije poznate Staljinove igre riječima koje se temelje na ovoj logici. U prvoj, na pitanje “koje je zastranjenje lošije, desničarsko ili ljevičarsko?”, Staljin odgovara: “oba su podjednako lošija!” U pozadini ovog odgovora nalazi se pretpostavka da ljevičarsko zastranjenje *zapravo* (“objektivno”, kao što bi to rekli staljinisti) uopće nije ljevičarsko nego prikriveno desničarsko! U drugom primjeru, Staljin je u izvještaju o partijskom kongresu napisao da su delegati većinom glasova jedno-glasno odobrili partijsku rezoluciju: u pozadini se i ovdje nalazi premissa da zaista ne postoji manjina unutar partije: oni koji su glasali protiv, automatski su sami sebe isključili iz partije... U oba slučaja rod se opetovano preklapa (u cijelosti podudara) s jednom od njegovih vrsta. To je Staljinu također omogućilo da povijest promatra na retroaktivan način, tako da stvari “postanu jasne” retroaktivno: ne radi se o tome da se Trocki prvo borio za revoluciju s Lenjinom i Staljinom te da je u određenom trenutku počeo zagovarati strategiju koja se nije podudarala sa Staljinovom: opozicija Trocki-Staljin “po-jajšnjava” kako je Trocki “objektivno” bio protivnik revolucije još od samog početka.

Isti takav obrazac nalazimo i kod klasifikacijske slijepe ulice s kojom su se suočili staljinistički ideolozi i politički aktivisti boreći za se kolektivizaciju u periodu od 1928. do 1933. godine. U nastojanju da slome otpor seljaka “znanstvenim” marksističkim terminima, podijelili su seljake u kategorije (klase): siromašne seljake (bezemljaše ili s malo zemlje koji su radili za druge), prirodne saveznike radnika; nezavisni srednji sloj seljaka koji se nalazio između izrabljivanih i izrabljivača, zatim bogate seljake, “kulake” koji su zapošljavali radnike, posuđivali im novac ili sredstva za obradu zemlje, itd.,

220

221

6. siječnja 2005.
Dječak Zang Ji Či rođen je kao 1.3 milijardi građanin NR Kine.

14. ožujka 2005.
Kineski narodni kongres usvojio je anti-secesijski zakon kojim se dozvoljava upotreba sile u slučaju tajvan-skog proglašavanja neovisnosti.

ŽIŽEK, SLAVOJ
Mao Ce Tung:
marksistički gospodar bezakonja

UP&UNDERGROUND
Proljeće 2009.

izrabljivačkog “klasnog neprijatelja” kojeg je trebalo “likvidirati”. Međutim, u praksi je ova klasifikacija postala sve zamršenija, mutna i neučinkovita: u stanju općeg siromaštva nisu se više mogli primjenjivati opći kriteriji, pa su se preostale dvije kategorije često pridružile kulacima u zajedničkoj borbi protiv prisilne kolektivizacije. Uvedena je nova kategorija *subkulaka*, seljaka koji je bio suviše siromašan da bi ga se moglo smatrati kulakom, ali koji je s kulacima dijelio “protu-revolucionarni” stav. *Subkulak* je stoga označavao

“termin bez ikakvog stvarnog društvenog sadržaja čak i prema staljinističkim kriterijima; on je tek na neuvjerljiv način skrivao stanje stvari. Kao što je glasila službena definicija, ‘*kulak* je nositelj određenih političkih stavova koje su najvidljivije u muškom i ženskom *subkulaku*’. Na taj je način svaki seljak bio podložan de-kulakizaciji, a termin subkulak bio je često korišten čime se kategorija žrtava proširila daleko iznad službene procjene o broju *kulaka* čak i u optimističnoj varijanti.”¹⁴

Nije čudno da su službeni ideolozi i ekonomisti naposljetku odbacili mogućnost “objektivnog” definiranja termina *kulak*: “Na temelju jednog komentara u Sovjetima ‘stari stav prema *kulaku* je gotovo iščeznuo, a novi još uvijek nije priznat”.¹⁵ Umijeće identificiranja kulaka stoga nije više nije bilo predmet objektivne društvene analize: ono je postalo stvar složene “hermeneutike sumnje”, prepoznavanja nečijih “istinskih političkih stavova” skrivenih ispod javno iskazanih ideja, tako da je *Pravda* napisala da “čak i najbolji aktivisti često puta ne mogu prepoznati *kulaka*”.¹⁶

Ovo smjera u pravcu dijalektičkog posredovanja “subjektivne” i “objektivne” dimenzije: *subkulak* više ne označava “objektivnu” društvenu kategoriju, nego točku na kojoj se slama objektivna društvena analiza, a subjektivni politički stav izravno se opisuje u “objektivni” poredak. Lacanovim jezikom kazano, *subkulak* je točka subjektivacije “objektivnog” slijeda: siromašni seljak – seljak srednjeg sloja – kulak. Ono nije “objektivna” podkategorija (ili pod-podjela) klase *kulaka*, nego naprosto ime za subjektivni politički stav *kulaka* – ovdje je riječ o paradoksu da je *subkulak* (iako se doima kao klasa *kulaka*) zapravo vrsta koja nadilazi svoj vlastiti rod (kulaka), s obzirom da je *subkulake* moguće naći i među srednje

bogatim, pa čak i siromašnim seljacima. Ukratko, *subkulak* imenuje političku podjelu kao takvu, Neprijatelja čija prisutnost prožima *cjelokupno* društveno tijelo seljaka, i zbog tog razloga moguće ga je posvuda naći, tj. u sve tri seljačke klase. Ovim se ponovno vraćamo na proceduru Staljinove dijereze: *subkulak* je ime za ekscesivni element koji nadilazi sve tri klase, kojeg zbog njegova rasta treba eliminirati.

Vratimo li se još jednom Gorgiji, mogli bismo njegovu argumentaciju shvatiti na isti način. Na prvi se pogled čini da Gorgija slijedi niz od tri posljedične podjele: prvo, stvari postoje ili ne postoje; drugo, ako postoje, njih se može spoznati ili ne može; ako ih se može spoznati, onda to znanje možemo podijeliti s drugima ili ne možemo. Međutim, istina ove stupnjevite pod-podjele nalazi se u jednoj te istoj liniji podjele: ako ne možemo s drugima podijeliti spoznaju, to znači da je ni mi sami “doista” nemamo; ako nešto ne poznamo, to znači da ono “doista” ne postoji samo po sebi. Postoji izvjesna istina u ovoj logici: već je Parmenid, Gorgijin učitelj na kojeg se oslanja, kazao da je mišljenje (spoznavanje) istovjetno bivanju, te da je mišljenje (spoznavanje) i samo ukorijenjeno u jeziku (komunikaciji): “granice mog jezika su granice mog svijeta”.

Pouka koju nam iznose Hegel (i Lacan) sastoji se u tome da ovu podjelu treba izokrenuti: možemo govoriti samo o stvarima koje *ne postoje* (Jeremy Bentham je bio na tragu ove ideje u svojoj teoriji fikcije) ili, skromnije i preciznije kazano, govor (pret)postavlja manjak/prazninu u pozitivnog poretka bića. Stoga, ne samo da možemo razmišljati o ne-postojećim stvarima (zbog čega je religija konspupstancijalna s “ljudskom prirodom” kao njeno izvanjsko iskušavanje), nego možemo također i govoriti bez razmišljanja. Dakako, ne u vulgarnom smislu pukog nekonzistentnog brbljanja, već u Freudovom smislu “kazivanja više od onog što je namjeravano”, proizvođenja simptomatske govorne omaške. Dakle, ne radi se o tome da nešto ne možemo priopćiti drugima iako imamo spoznaju o tome, već da drugima možemo priopćiti i stvari o kojima ništa ne znamo (ili, preciznije rečeno, parafrazirajući Donalda Rumsfelda, stvari za koje ne znamo da ih znamo, s obzirom da je za Lacana nesvjesno kao *une bévue* zapravo *un savoir qui ne se sait pas*). Zbog toga se Hegelova i Lacanova pozicija podjednako razlikuje od Platonove i njegovih suparnika sofista: za razliku od Platona, treba reći da ne samo da mo-

- ¹⁴ Robert Conquest, *The Harvest of Sorrow*, New York: Oxford University Press 1986, str. 119.
- ¹⁵ Conquest, op.cit., str. 120.
- ¹⁶ ibid.

Svijet je vaš, baš kao i naš, ali u krajnjem slučaju on je vaš. Vi mladi ljudi puni ste energije i životne snage, vi ste u cvijetu mladosti, kao sunce u osam ili devet sati ujutro. Mi polazemo nade u vas. Svijet pripada vama. Kineska budućnost pripada vama.
— “Razgovor na sastanku s kineskim studentima i pripravniciima u Moskvi” (17. studeni 1957)

Tony Blair

žemo govoriti o stvarima o kojima ne možemo misliti ili ih razumjeti, nego da u krajnjoj liniji stalno govorimo o njima, o fikcijama. Nasuprot učenju sofista, treba naglasiti da to nimalo ne umanjuje vrijednost istine jer je, kako je to kazao Lacan, istina strukturirana kao fikcija.

Dakle, zbog čega je ovdje Mao iznevjerio? Time što se suprotstavlja porivu za razdvajanjem, dijeljenjem, dijalektičkom sintezom. Kad se Mao ruga sa “sintetiziranjem” kao uništavanjem neprijatelja ili njegovim pokoravanjem, njegova se greška nalazi upravo u tonu ismijavanja – on ne uvida da je upravo *to* istinska hegelovska sinteza... Što je Hegelova “negacija negacije”? Prvo, stari se poredak negira unutar svoje vlastite ideološko-političke forme; potom je potrebno negirati i samu tu formu. Oni koji se kolebaju, koji se boje napraviti drugi korak nadvladavanja ove forme su oni koji (kako bi rekao Robespierre) žele “revoluciju bez revolucije”, a upravo Lenjin pokazuje svu snagu vlastite “hermeneutike sumnje” razlučujući različite oblike takvog povlačenja. Istinska pobjeda (istinska “negacija negacije”) pojavljuje se kad neprijatelj počne govoriti tvojim jezikom. U tom smislu, istinska pobjeda je pobjeda u porazu: ona se javlja kad se nečija poruka prihvati kao univerzalni temelj, čak i od strane neprijatelja. Primjerice, u slučaju racionalizma znanosti nasuprot vjere, istinska pobjeda znanosti dolazi u onom trenutku kad se crkva počne braniti korištenjem jezika znanosti. Ili, da se poslužimo jednim primjerom iz suvremene britanske politike: kao što su mnogi pronicljivi komentatori zapazili, thatcherovska revolucija sama je po sebi bila kaotična, impulzivna i obilježena nepredvidljivim spletom slučajnosti, tako da ju je tek Blairov “Treći put” uspio institucionalizirati, stabilizirati je u nove institucionalne oblike; kazano Hegelovim riječima, uzdignuti ono što se isprva doimalo kao kontingentnost i historijska akcidentalnost na razinu nužnosti. U tom smislu, Blair je ponovio Thatcherizam uzdignuvši ga na razinu koncepta na isti način na koji je, prema Hegelu, August ponovio Cezarovu gestu, transformirajući-dokidajući kontingentno osobno ime na nivo koncepta, titule. Thatcher nije bila Thatcherovka, ona je bila naprosto ona – tek je Blair (u većoj mjeri nego John Major) istinski oblikovao *tačeriizam* kao pojam. Dijalektička historijska ironija se sastoji u tome da ti ovako nešto može napraviti samo (nominalno) ideološko-politički neprijatelj, da te može uzdignuti na razinu koncepta; empirijski neprijatelja potrebno je obori-

ti (Julije Cezar je morao biti ubijen, a Thatcher na besraman način odstupiti s vlasti).

Pouka koju možemo naučiti iz zbivanja proteklih desetljeća jest pouka o zapadnoevropskoj socijaldemokraciji Trećeg puta, ali također i pouka o kineskom komunizmu koji je pokrenuo najznačajniji razvoj kapitalizma u cjelokupnoj povijesti, a ona glasi: mi to možemo bolje napraviti. Prisjetimo se klasičnog Marxovog shvaćanja prevladavanja kapitalizma: kapitalizam oslobađa zadivljujuću dinamiku produktivnosti koja nadmašuje samu sebe – u kapitalizmu “sve što je čvrsto pretvara se u dim”; kapitalizam je najveća revolucionarna snaga u cjelokupnoj povijesti čovječanstva. S druge strane, takvu kapitalističku dinamiku pokreće njena vlastita unutarnja prepreka ili antagonizam: krajnja granica kapitalizma (kapitalističke produktivnosti koja pogoni samu sebe) jest kapital kao takav, tj. neprekidni kapitalistički razvoj i revolucionariziranje njegovih vlastitih materijalnih uvjeta i mrtvački ples njegove neograničene spirale produktivnosti ne znači ništa doli očajnički bijeg prema naprijed da bi se izbjegle njegove vlastite ograničavajuće unutarnje proturječnosti... Marxova fundamentalna pogreška je bila u tome što je na temelju ovih uvida zaključio da je moguć novi, viši društveni poredak (komunizam), poredak koji ne bi samo održao nego i uzdignuo na viši stupanj i učinkovito u cijelosti oslobodio potencijal sve veće spirale produktivnosti koja samu sebe pokreće i koju u kapitalizmu (na temelju vlastite unutarnje prepreke odnosno proturječnosti) neprekidno zaustavljaju društveno destruktivne ekonomske krize. Ukratko, Marx nije shvatio kako je, kazano Derridaovim jezikom, takva unutarnja prepreka/antagonizam kao “uvjet nemogućnosti” potpunog razvoja proizvodnih snaga istovremeno i njegov “uvjet mogućnosti”: ukoliko odstranimo prepreku odnosno inherentno proturječje u samom kapitalizmu, onda rezultat nije cjelovito oslobađanje poriva produktivnosti koji bi sada bio lišen prepreke koja mu je stajala na putu, nego upravo gubitak te produktivnosti za koju se činilo da je kapitalizam istovremeno stvara i sprečava. Ukoliko odstranimo prepreku, raspada se baš taj potencijal koji je bio njome spriječen... Čini se kao da se takva logika “prepreke kao pozitivnog preduvjeta” koja se nalazi u podlozi socijalističkih pokušaja nadvladavanja kapitalizma sada osvetnički vraća unutar samog kapitalizma: kapitalizam ne može procvjetati na tržištu koje je u potpunosti slo-

222

223

27. studenog 2005.
Iz kineskog svemirskog programa najavljeno je završavanje svemirske stanice i slanje ljudske posade na Mjesec do 2020. g.

srpanj 2006.
Otvorena je najviša željeznica na svijetu koja povezuje Peking s Lhasom (Tibet). Mnogi izražavaju zabrinutost zbog olakšavanja daljnog doseljavanja Han-Kineza u tibetansku pokrajinu i time dodatnog narušavanja izvorne tibetanske kulture i načina života.

ŽIŽEK, SLAVOJ
Mao Ce Tung: marksistički gospodar bezakonja

UP&UNDERGROUND
Proljeće 2009.

bodno i lišeno ograničenja, nego jedino kad se pojavi prepreka (od minimalnog intervencionizma države blagostanja pa sve do izravnog političkog upravljanja Komunističke partije kao što je slučaj u Kini) koja priječi njegov nesmetan razvoj.

Na ironičan način upravo je *ovo* “sinteza” kapitalizma i komunizma u Maovom smislu: kapitalizam je “sintetizirao” maoistički komunizam u nekoj vrsti poetske historijske pravde. Ključna novost u Kini u posljednjih nekoliko desetljeća je pojava novih radničkih pokreta na široj razini koji prosvjeduju zbog radnih uvjeta kao posljedice cijene koju Kina mora platiti zato jer je vrlo brzo postala najveći proizvodni pogon na svijetu, kao i brutalni način kojeg su vlasti upotrijebile da bi suzbile te prosvjede. To je novi dokaz, ukoliko je on bio uopće i potreban, da je Kina danas savršena kapitalistička država: kapital je slobodan, a država obavlja “prljavi posao” nadziranja radnika. Stoga se čini da Kina kao novonastala svjetska velesila dvadeset i prvog stoljeća utjelovljuje novi oblik kapitalizma koji se ne obazire na ekološke posljedice, zanemaruje radnička prava, sve podređuje bezobzirnom nagonu za razvitkom i postaje nova velesila. Ključno pitanje glasi: što će Kinezi učiniti u kontekstu biogenetičke revolucije? Neće li se možda upustiti u neograničenu genetsku manipulaciju biljkama, životinjama i ljudima, ne mareći za sve naše “zapadnjačke” moralne predrasude i ograničenja? To je u krajnjoj liniji cijena koju treba platiti za Maovu teorijsku pogrešku odbacivanja “negacije negacije”, za njegovu nemogućnost da shvati kako “negacija negacije” nije samo kompromis između pozicije i njene suviše radikalne negacije, već posve suprotno, njene istinske negacije.¹⁷ Upravo zato jer nije mogao shvatiti i teorijski formulirati ovaj samo-odnos negacije forme kao takve, Mao je ostao zarobljen u “lošoj beskonačnosti” beskrajne negacije, cijepanja na dvoje, pod-podjele... Hegelovim jezikom rečeno, Maova dijalektika ostaje na razini razumijevanja, učvršćenih pojmovnih suprotnosti: ona nije u stanju oblikovati istinski dijalektički samo-odnos pojmovne determinacije. Takva “ozbiljna pogreška” (kako bi to rekao Staljin) dovela je Maoa, kad je već bio dovoljno hrabar da pretrpi sve posljedice svojih stanovišta, do apsurdnog zaključka kako je za oživljavanje klasne borbe potrebno izravno otvoriti polje neprijatelju.

224

“Neka oni krenu putem kapitalizma. Društvo je veoma složeno. Ako bi netko krenuo samo putem socijalizma, a ne i kapitalizma, ne bi li to bilo prejednostavno? Ne bi li nam onda u toj jednostranosti nedostajalo jedinstvo suprotnosti? Neka samo idu. Neka nas bijesno napadnu, prosvjeduju na ulicama, uzmu oružje na pobunu – sve to odobravam. Društvo je veoma složeno, ne postoji nijedna zajednica, nijedna *hsien*, dio Centralnog komiteta u kojem se jedno ne bi moglo podijeliti na dvoje.”

Ovakvo shvaćanje dijalektike temeljni je obrazac Maove politike, njegovog ponovnog kruženja između “liberalne” otvorenosti i “tvrdolinijske” čistke: prvo je potrebno dopustiti “da stotinu cvjetova procvjetaju”, kako glasi poslovice, tako da se neprijatelji oglase i iskazuju svoje skrivene reakcionarne tendencije. Potom, kad se jasno artikuliraju stvarne pozicije na kojima ljudi stoje, onda se treba uključiti u bezobzirnu borbu. Još jednom treba naglasiti da Mao ovdje ne uspijeva napraviti korak prema pravom hegelijanskom “jedinstvu suprotnosti” te u protivniku protiv kojeg se revolucija bori i kojeg nastoji uništiti prepoznati svoju navlastitu bit, kao što je to slučaj u djelu G. K. Chestertona *Čovjek koji je bio Četvrtak* u kojem se razotkriva da su šef tajne policije koji organizira potragu za anarhističkim vođom i isti taj misteriozni vođa zapravo jedna te ista osoba (naime, Bog). Nije li i sam Mao u krajnjoj liniji igrao sličnu ulogu sekularnog Boga koji je istovremeno i svoj najveći protivnik? Ovaj chestertonovski identitet dragog Boga i anarhističkog Pobunjenika utjelovljuje logiku društvenog karnevala dovedenu do ekstrema auto-refleksije: anarhistički gnjev nije transgresija Zakona i Poretka; u našem društvu, anarhizam *jest* na vlasti i nosi masku zakona i poretka. Naša je Pravda travestija pravde, a spektakl zakona i poretka neka vrsta opscenog karnevala: ovo je vrlo jasno prikazao Percy Shelley u vjerojatno najboljoj engleskoj političkoj poemi, “Maski anarhije” u kojoj se opisuje opscena parada figura moći:

I još mnogo razornoga tu se radi
U toj strašnoj maskeradi,
Svi pod krinkom, oči vidjet nije,
maskom biskupa, advokata, lorda ili špije.

¹⁷ Nije stoga čudno da je Mao opisujući “demokratsku metodu razrješavanja proturječnosti među narodom” *morao* upotrijebiti svoju verziju “negacije negacije” pod krinkom formule “jedinstvo-kritika-jedinstvo”: “polazeći od želje za jedinstvom, razrješanjem proturječja kritikom i borbom, i dolazeći do novog jedinstva na novom temelju. Prema našem iskustvu, ovo je ispravna metoda razrješavanja proturječja među narodom”.

U današnjem svijetu svaka kultura, književnost i umjetnost pripada određenoj klasi i određenim političkim linijama. U stvari, ne postoji umjetnost radi umjetnosti, umjetnost koja stoji iznad klasa, umjetnost koja je odijeljena, odnosno nezavisna od politike. Proleterska književnost i umjetnost su dio cjelokupnog proleterskog revolucionarnog cilja; one su, kako je Lenjin rekao, zupčanci i kotači cjelokupne revolucionarne mašine.
— “Govor sa Savjetovanja o književnosti i umjetnosti u Jenanu” (svibanj 1942)

¹⁸ Jonathan Spence, *Mao*, London: Weidenfeld & Nicolson 1999, str. xii-xiv.
¹⁹ Alain Badiou, *Logiques des mondes*, Paris: Éditions du Seuil, 2006, str. 62-70.

G. K. Chesterton

225

studenj 2006.
Šefovi svih afričkih zemalja sudjeluju na kinško - afričkom sastanku na vrhu u Peking. Učvršćivanje strategije, političke i gospodarske pozicije Pekinga na afričkom kontinentu.

rujan 2007.
Uz odobrenje Pape, Li Šan ustoličen je u Peking kao novi rimokatolički biskup.

Na samom kraju Anarhija dojaše Na konju bijelom, uprskana krvlju; Čak i usne bjehu joj blijeda rana, Poput Smrti iz Sudnjega Dana.

Na glavi kraljevska joj kruna, A u ruci sjajno žezlo drži; Na čelu joj vidjeh znamen taj – ‘Ja sam bog, zakon i kralj!’

Ovakav identitet je teško preuzeti čak i na filmskom platnu. Iako je film *O za osvetu* dobio pohvale (među ostalim i od, ni manje ni više, nego Tonija Negrija), a čak je i kritiziran zbog svojeg “radikalnog” (dapače, protorističkog) stava, on ne ide do kraja: film izbjegava povući posljedice zbog usporedbe Sutlera i V-a, totalitarnog diktatora i anarhističkog pobunjenika i terorista. Kako doznajemo u filmu, Norsefire stranka je inicijator terora protiv kojeg se bori; ali što je s kasnijim identitetom Sutlera i V-a? U oba slučaja nikad ne vidimo stvarno lice (osim uplašenog Sutlera na samom kraju filma kad već umire): Sutlera vidimo samo na TV ekranima, a V je specijalist u manipulaciji slike. Štoviše, V-ov leš je smješten u vlak s eksplozivom, kao u nekoj vrsti vikinskog pogreba koji na neobičan način evocira ime vladajuće stranke Norsefire. Kad V zarobi i muči Evey da bi naučila kako prevladati strah i postati slobodna, nije li to onda slično onome što Sutler radi čitavoj engleskoj populaciji, terorizirajući ih zato da bi postali slobodni i pobunili se? To je lekcija koju film ne uspijeva iznijeti na vidjelo: chestertonovska lekcija o krajnjem *identitetu* između V-a i Sutlera.

Nije li ovaj hegelovsko-chestertonovski obrat od kriminalne transgresije Zakona i Poretka prema samom Zakonu i Poretku kao najvećoj kriminalnoj transgresiji utjelovio upravo sam Mao? Zbog toga je pokrećući i potajno povlačeći konce samorazarajućeg karnevala Mao unatoč svemu ostao izvan njegovih obrata: ni u jednom trenutku nije postajala ozbiljna prijetnja da bi Staljin ili Mao mogli biti ritualno svrgnuti s vlasti ili tretirani kao “prosjak koji je do jučer bio kralj”. Mao nije bio klasičan gospodar, nego Gospodar Bezakonja, Vladar Nereda, “Princ Karneval”:

“U srednjem vijeku u Europi bio je običaj da bogata domaćinstva izaberu ‘Princa Karnevala’. Odabrana

osoba je trebala predvoditi raskalašeno veselje koje je na neko vrijeme izokrenulo ili parodiralo uobičajenu društvenu i ekonomsku hijerarhiju. (...) Kad je privremena vladavina nereda i bezakonja završila, stari poredak stvari ponovno je uspostavljen: Prinčevi Karnevala su se vratili svojim ulogama slugu, a njihovi nadređeni su zadržali svoj tradicionalni status. (...) Ponekad se lik Princa Karnevala premjestio iz područja zabave u područje politike: učenici su na dan ili dva preuzeli uloge cehovskih učitelja, rodne uloge su bile izokrenute kad su žene na jedan dan preuzele ulogu muškaraca preuzimajući ujedno i njihove tradicionalne zadaće i manire. Kineski filozofi također su voljeli paradoks preokreta pri kojem su dosjetke ili osjećaj srama smanjivali oholost i pretvaranje i mogli dovesti do nekih iznenađenih uvida i spoznaja. Maovo strašno postignuće sastojalo se u posezanju za takvim uvidima od ranih kineskih filozofa i njihovim spajanjem s elementima iz zapadnjačke socijalističke misli, iskoristivši oboje kako bi odgodio kratkotrajni period karnevala i bezakonja na dugotrajan prevratnički pothvat. On je smatrao da se ne smije dopustiti povratak starih gospodara, smatrajući da nisu ništa bolji od njega, te da je društvo slobodno nakon njihova odlaska. Također je smatrao da se stari poredak više nikad ne smije vratiti.”¹⁸

Međutim, nije li takvo “strašno postignuće” elementarna gesta svakog istinskog revolucionara? Zašto je uopće potrebna revolucija ako ne smatramo da se “stari poredak stvari više nikad ne smije vratiti”? Mao je lišio transgresiju njenog ritualiziranog, ludičkog karaktera na taj način što ju je shvatio ozbiljno: revolucija nije tek privremeni sigurnosni ventil, karnevaleskna eksplozija koja je osuđena na to da iza nje slijedi jutro otrežnjenja. Maov problem je bio upravo u nedostatku “negacije negacije”, neuspjehu premještanja revolucionarne negativnosti u istinski novi, pozitivni Poredak: svako privremeno stabiliziranje revolucije toliko puta je pridonijelo povratku starog Poretka, tako da je jedini način na koji se revolucija može održati na životu bila “prividna beskonačnost” neprekidno ponavljane negacije koja je svoj vrhunac doživjela u velikoj Kulturnoj revoluciji. U djelu *Logiques des mondes*, Alain Badiou razradio je dva subjektivna pristupa suprotstavljanja događaju: “reaktivni subjekt” i “mutni subjekt”.¹⁹ Ako bismo ponovno

ŽIŽEK, SLAVOJ
Mao Ce Tung:
marksistički gospodar bezakonja

UP&UNDERGROUND
Proljeće 2009.

uvodenje kapitalizma u Kinu mogli na pomalo opscen način shvatiti kao neku vrstu događaja, onda se može reći da Kulturna revolucija i Revizionizam pod imenom “Deng Xiao Ping” predstavljaju mutni, odnosno reaktivni subjekt: Deng je uprizorio reintegraciju kapitalizma u novu komunističku Kinu, dok je Kulturna revolucija smjerala ka njegovom totalnom uništenju, ona je bila upravo ono što Badiou naziva *un désastre obscur*. I sam Badiou se slaže da je krajnji rezultat Kulturne revolucije bio negativan:

“sve je počelo između 1966. i 1968. godine provode njem u djelo prijašnjih pretpostavki, kad je Crvena Garda srednjoškolaca i studenata, a potom i šangajskih radnika, koji su već prije nekoliko desetljeća predviđali pozitivnu realizaciju ovog početka u kojem su oni sami, s obzirom na gnjev koji je ostao zarobljen u onome protiv čega su se borili, istražili tek naliče istinske negacije.”²⁰

Ovdje je potrebno učiniti korak naprijed i postaviti pitanje: što ako Kulturna revolucija nije bila “negativna” samo u smislu otvaranja prostora i načina za nov početak, negativan početak koji ukazuje na *nemogućnost* donošenja promjene? U tom smislu zaista postoji paralela između Kulturne revolucije i staljinističkih čistki u ključnom trenutku kad je Staljin učinio riskantan potez izravno se obraćajući običnim članovima, tražeći od njih da artikuliraju vlastito nezadovoljstvo protiv arbitrarne vlasti lokalnih partijskih šefova (slično kao i u Kulturnoj revoluciji) i njihov bijes protiv režima koji se nije mogao iskazati na izravan način te je provalio zlokobno se usmjerivši protiv zamjenskih meta koje su bile personalizirane. S obzirom da je gornji sloj *nomenklature* i u čistkama istovremeno zadržao izvršnu moć, to je pokrenulo istinski karnevaleskni autodestruktivni začarani krug u kojem su praktički svi bili potencijalne mete. Još jedan aspekt ovog začaranog kruga bila je fluktuacija direktiva samog vrha u kontekstu temeljitosti čistki: vrh je zahtijevao oštre mjere istovremeno upozoravajući na eksces, tako da su egzekutori postavljeni u nemoguću poziciju: u krajnjoj liniji, što god da su učinili bilo je pogrešno. Ako nisu uhitili dovoljno izdajnika i razotkrili dovoljan broj urota, smatrali su ih blagim i popustljivim ili pak kontrarevolucionarima. Dakle, pritisnuti ovim zahtjevom, da bi ispunili kvotu morali su izmišljati dokaze i

urote, izlažući se kritici da su i oni sami izdajnici koji uništavaju tisuće pravih članova partije u ime stranih neprijatelja... Staljinova strategija direktnog obraćanja partijskoj masi i zagovaranja njihova anti-birokratskog stava stoga je bila veoma riskantna:

“Ne samo da je to predstavljalo prijetnju izlaganja političke elite propitivanju javnosti nego je također prijetilo i diskreditiranjem čitavog boljševičkog režima kojem je Staljin bio na čelu. (...) Naposljetku, 1937. godine Staljin je prekršio sva pravila igre, zapravo uništio igru dopustivši teror svih protiv svijuu.”²¹

U ovim događajima vrlo se jednostavno može nazrijeti dimenzija superega: nasilje koje je pokrenula Komunistička partija usmjereno protiv vlastitih članova svjedoči o radikalnoj proturječnosti režima, tj. o činjenici da se u srcu režima nalazio “autentični” revolucionarni projekt – neprekidne čistke nisu bile nužne samo zato da se izbrišu tragovi korijenja režima, nego i zato jer su one bile neka vrsta “povratka potisnutog”, podsjetnik na radikalnu negativnost u samom središtu režima. Staljinističke čistke visokih članova partije oslanjale su se na ovu fundamentalnu izdaju: optuženi su bili krivi jer su, kao pripadnici *nomenklature*, izdali Revoluciju. Staljinistički teror stoga nije samo izdaja Revolucije, odnosno pokušaj brisanja tragova autentične revolucionarne prošlosti; on prije svega svjedoči o nekoj vrsti “đavolske perverzije” koja tjera post-revolucionarni novi poredak da sebi samom ponovno pripíše izdaju Revolucije, da je “reflektira” ili “zabilježi” pod krinkom proizvoljnih uhićenja i ubojstava koja su prijetila svim članovima *nomenklature* – psihoanalitički gledano, staljinistička priznanja krivnje skrivaju pravu krivnju. Kao što je dobro poznato, Staljin je u NKVD lukavo angažirao ljude nižeg socijalnog statusa koji su stoga djelovali puni mržnje spram *nomenklature* hvatajući i mučeći visoke aparatčike. Ova unutarnja napetost između stabilne vladavine nove *nomenklature* i pervertiranog “povratka potisnutog” pod krinkom neprestanih čistki unutar *nomenklature* nalazi se u samom središtu fenomena staljinizma: čistke su upravo onaj oblik u kojem izdano revolucionarno naslijeđe uspijeva preživjeti i progoniti režim...

Ovime se ponovno vraćamo glavnom nedostatku, slabosti Maove misli i politike. Mnogi interpretatori su

²⁰ Badiou, op.cit., str. 543-544.

²¹ ibid.

²² G.W.F. Hegel, *Enzyklopaedie der philosophischen Wissenschaften*, Hamburg, 1959, str. 436.

²³ Fredric Jameson, *The Seeds of Time*, New York: Columbia University Press, 1994, str. 89.

²⁴ Jameson, op.cit., str. 90.

²⁵ Je li Che Guevarino povlačenje sa svih službenih funkcija 1965. godine, čak i odbacivanje kubanskog državljanstva, da bi se posvetio svjetskoj revoluciji (samoubilačka gesta prekidanja spona s institucionalnim univerzumom) doista predstavljala čin? Ili je to bio bijeg pred nemogućim zadatkom pozitivne konstrukcije socijalizma, bijeg pred vjernim pristajanjem uz *posljedice* revolucije, odnosno, implicitnim priznanjem neuspjeha?

se ironično osvrnuli na očitu stilističku šlampavost naziva sovjetskih komunističkih knjiga i članaka, na njihov tautološki karakter u smislu ponavljanja jedne te iste riječi (npr. “Revolucionarna dinamika u ranoj fazi ruske revolucije” ili “Ekonomске proturječnosti u razvoju sovjetske ekonomije”). No, što ako takva tautologija ukazuje upravo na svijest o logici izdaje koju je u klasičnom smislu najbolje iskazao Robespierre govoreći o Dantonovim oportunistima: “Vi zapravo želite revoluciju bez revolucije”. Tautološko ponavljanje dakle označava potrebu ponavljanja negacije, njenog odnosa spram same sebe – istinska revolucija je “revolucija bez revolucije”, ona koja svojim smjerom revolucionarizira svoje vlastite polazišne pretpostavke. Hegel je predosjećao takvu nužnost napisavši: “radi se o modernom običaju mijenjanja pokvarenog etičkog sustava, njegovog ustava i pravnih akata, bez mijenjanja religije, da bi se revolucija postigla bez reformacije”.²² Hegel je time utemeljio nužnost Kulturne revolucije kao uvjeta uspješne društvene revolucije. To znači da se problem s budućim revolucionarnim pokušajima nakon Hegela nije nalazio u tome što su oni bili “suviše ekstremni”, nego da nisu bili dovoljno radikalni i da nisu doveli u pitanje vlastite pretpostavke. U sjajnom eseju o *Čevenguru*, Platonovljevoj velikoj seljačkoj Utopiji napisanom 1927. i 1928. godine (neposredno pred prisilnu kolektivizaciju), Fredric Jameson opisuje dva momenta revolucionarnog procesa. On započinje gestom radikalne negacije:

“taj prvi trenutak reduciranja svijeta, uništavanja idola i brisanja starog svijeta nasiljem i patnjama, sam je po sebi preduvjet stvaranja nečeg novog. Nužan je prvi trenutak apsolutne imanencije, prazne ploče apsolutne seljačke imanencije ili zanemarivanja, prije nego što se pojave novi i dotad neproživljeni osjećaji o kojima se nije moglo ni sanjati.”²³

Nakon toga slijedi drugi stupanj, otkriće novog života: ne samo konstrukcija nove društvene stvarnosti u kojoj će se naše utopijske želje moći ostvariti, nego (re) konstrukcija samih tih snova:

“proces kojeg bi bilo prejednostavno i pogrešno nazvati rekonstrukcijom ili utopijskom konstrukcijom, s obzirom da ona zapravo uključuje pokušaj pronalazjenja načina zamišljanja utopije s kojom treba zapo-

četiti. Možda bismo, kazano jezikom zapadnjačke psihoanalize, mogli govoriti o novom početku utopijskog procesa kao o obliku želje za željom, za učenjem kako treba željeti, za izmišljanjem želje otpočetka nazvane Utopija, zajedno s novim pravilima zamišljanja ili maštanja o nečem takvom – radi se o sklopu narativnih pravila koje nemaju svog prethodnika u dotad postojećim književnim institucijama.”²⁴

Ovdje je od ključnog značaja vrlo precizno pozivanje na jezik psihoanalize: u radikalnoj revoluciji ljudi ne samo da “ostvaruju svoje stare (emancipatorske ili neke druge) snove”; oni zapravo moraju ponovno izmisliti oblike i načine maštanja. Nije li upravo to objašnjenje veze između nagona smrti i sublimacije? U tome se nalazi nužnost Kulturne revolucije koju je jasno shvatio Mao: kako to Herbert Marcuse kaže u još jednoj divnoj cirkularnoj formuli iz istog razdoblja, sloboda (dakle, sloboda od ideoloških stega i dominantnog modela maštanja) jest uvjet oslobođenja, odnosno, ako želimo ostvariti naše snove mijenjajući stvarnost a ne i same snove, prije ili kasnije vratit ćemo se na staru stvarnost. Ovdje je na djelu hegelovsko “postavljanje pretpostavki”: težak posao oslobađanja retroaktivno oblikuje svoju vlastitu pretpostavku.

Jedino nam takvo referiranje na ono što će se desiti nakon revolucije, na “dan poslije”, omogućava razlikovanje između libertinskih patetičnih pobuna i istinski revolucionarnih prevrata: takvi prevrati gube svoju energiju kad treba pristupiti prozaičnom poslu rekonstrukcije društva – u toj točki dolazi do letargije. Nasuprot tome, prisjetimo se velike kreativnosti jakobinaca prije nego što će biti svrgnuti s vlasti, bezbrojnih prijedloga o novoj građanskoj religiji, o tome kako zadržati dostojanstvo starijih ljudi, itd. U ovom kontekstu je također zanimljivo pročitati izvještaje o svakodnevnom životu u Sovjetskom savezu 1920-tih godina, s entuzijastičnom potrebom da se izmisle nova pravila svakodnevne prakse: kako se treba vjenčati? Kako glase nova pravila za sudove? Kako treba slaviti rođendan? Kako treba pokopati mrtve?²⁵

U ovoj točki Kulturna je revolucija neslavno propala. Lako je zapaziti ironiju činjenice da Badiou, koji se ustrajno suprotstavlja shvaćanju čina kao nečeg negativnog, historijski značaj maoističke Kulturne revolucije smješta upravo u negativnu gestu označavanja “kraja

Revolucionarna kultura je moćno revolucionarno oružje za široke mase ljudi. Ona je ideološka priprema terena prije same revolucije i važno, doista neizostavno područje borbe na glavnom revolucionarnom frontu tijekom revolucije. — “O novoj demokraciji” (siječanj 1940)

G. W. F. Hegel

226

227

15. listopada 2008. U Pekingu započinje 17. partijski kongres na kojem je kao glavna partijska društveno-ekonomska ideologija prihvaćen koncept *znastvenog napretka*. Koncept uključuje održivi razvoj, socijalnu skrb, društvo okrenuto pojedincu, povećanu demokraciju i kao konačan cilj određuje stvaranje *Sikindnog društva*.

siječanj 2008.

Snažna snježna oluja paralizirala je željeznički promet u NR Kini neposredno pred kineski Proletni festival. 100 milijuna ljudi nije u mogućnosti vratiti se svojim domovima tijekom dvotjedne proslave najvažnije kineskog obiteljskog praznika.

ŽIŽEK, SLAVOJ

Mao Ce Tung: marksistički gospodar bezakonja

UP&UNDERGROUND

Proljeće 2009.

partije–države kao glavnog rezultata revolucionarne političke aktivnosti”. Na ovom je mjestu Badiou trebao biti dosljedan i poreći Kulturnoj revoluciji status događaja: umjesto Događaja, ona je bila vrhunski primjer onoga što Badiou često naziva “morbidnim nagonom smrti”. Uništavanje starih spomenika nije predstavljalo istinsku negaciju prošlosti, to je zapravo bio nemoćni *passage à l’acte* koji je svjedočio o neuspjehu raskidanja s prošlošću.

Dakle, postoji neka vrsta poetske pravde u činjenici da je krajnji rezultat Maove Kulturne revolucije dosad neviđen razvoj kapitalističke dinamike u Kini. Odnosno, potpunim uvođenjem kapitalizma, napose današnjeg “kasnog kapitalizma”, “karnevalizira” se upravo uobičajeni “normalni” život njegovim neprekidnim samo-revolucionariziranjem, stalnim obratima, krizama i reinvecijama. Brian Massumi precizno je ocrtao ovu slijepu ulicu koja se temelji na činjenici da je današnji kapitalizam već nadišao logiku totaliziranja normalnosti i usvojio logiku pogrešnog viška:

“što je raznolikije, pa čak i u većoj mjeri pogrešno, to bolje. Normalnost počinje gubiti svoje mjesto. Uobičajene stvari otpuštaju ventil. Takvo otpuštanje normalnosti sastavni je dio kapitalističke dinamike. Ono nije naprosto oslobodenje, nego vlastiti oblik moći kapitalizma. Disciplinarna institucionalna moć više ne određuje sve, kapitalizam proizvodi raznolikost jer je tržište zasićeno. Proizvodi različitosti i proizvest ćeš tržište usmjereno na ciljane kupce. Čak i najneobičnije emotivne sklonosti su u redu, sve dok se plaćaju. Kapitalizam intenzivira ili pak diversificira osjećaje, ali čini to samo da bi izvukao višak vrijednosti. On zaposjeda osjećaje da bi povećao potencijalni profit, doslovce procjenjuje osjećaje. Kapitalistička logika proizvodnje viška vrijednosti polako preuzima polje odnošenja koje je također područje političke ekologije, etičko polje otpora identitetu i predvidljivim putovima. To je veoma uznemirujuće i zbunjujuće, s obzirom da postoji izvjesna konvergencija između dinamike kapitalističke moći i dinamike otpora.”²⁶

Dakle, iznad svih tih površnih preokreta i prividnih analogija doista *postoji* dubinska sličnost između Maovog neprestanog revolucioniranja samog sebe, trajne borbe protiv okoštavanja državnih struktura, i inhe-

rentne kapitalističke dinamike. Ovdje dolazimo u iskušenje parafrazirati Brechta i njegovu izreku “što je pljačka banke u usporedbi s osnivanjem banke?” na novi način: što je nasilje i destruktivni gnjev Crvene Garde u Kulturnoj revoluciji u usporedbi s istinskom Kulturnom revolucijom, trajnim rastvaranjem svih životnih oblika koje kapitalistička reprodukcija čini nužnim? Pravi Princ Karnevala je današnje carstvo globalnog kapitalizma. Nije stoga čudno da kineski dužnosnici, da bi obuzdali prekomjernu društvenu dezintegraciju koju je uzrokovao drastičan kapitalistički rast, uzdižu religije i tradicionalne ideologije koje podržavaju društvenu stabilnost, od budizma do konfucijanizma, dakle iste one ideologije koje su bile metom Kulturne revolucije. U travnju 2006. godine Ye Xiaowen, direktor Državne uprave za vjerska pitanja kazao je za novinsku agenciju Xinhua kako je “religija jedna od važnih izvora iz koje Kina crpi snagu”, izdvojivši budizam zbog njegove “jedinstvene uloge u zagovaranju harmoničnog društva”, službene formule sjedinjavanja ekonomske ekspanzije s društvenim razvojem i brigom. Istog je tjedna Kina bila domaćinom Svjetskog budističkog foruma.²⁷ Uloga religije kao stabilizirajuće snage nasuprot kapitalističkoj dinamici stoga je službeno sankcionirana – ono što zabrinjava kineske vlasti kod sekta kao što su Falun Gong jedino je njihova nezavisnost od državne kontrole. Zbog toga bi također trebalo odbaciti i argument kako je Kulturna revolucija osnažila socijalističke stavove među ljudima i stoga pripomogla obuzdavanju najgoreg dezintegracijskog ekscesa današnjeg kapitalističkog razvoja: posve obratno, ona je potkopavajući tradicionalne ideologije stabilizacije kao što je to konfucijanizam, ljude učinila još ranjivijima spram destabilizirajućih učinaka kapitalizma.

Kapitalističko prisvajanje revolucionarne dinamike ne dešava se bez komičnih nuspojava. Nedavno je u javnosti izašao podatak kako se vojne akademije IDF-a (Izraelske oružane snage) u svrhu konceptualiziranja urbanog ratovanja protiv Palestinaca sustavno oslanjaju na tekstove Deleuzea i Guattarija napose na *Tisuću platoa*, koristeći ih kao “operabilnu teoriju”. Ključne riječi pri tome glase “bezoblični suprotstavljeni entiteti”, “fraktalni manevar”, “brzina nasuprot ritmu”, “Wahabijski ratni stroj”, “postmoderni anarhisti” ili “nomadski teroristi”. Jedna od ključnih razlika na koju se oslanjaju je razlika između “glatkog” i “hrapavog” prostora

- 26 Brian Massumi, “Navigating Movements,” u: *Hope*, ur. Mary Zournazi, New York: Routledge, 2002, str. 224.
- 27 v. izvještaj “Renewed Faith,” *Time*, 8. 5. 2006, str. 34-35.

- 28 Eyal Weizman, “Israeli Military Using Post-Structuralism as ‘Operational Theory’”, dostupno na webu na adresi www.frieze.com

koja odražava organizacijske koncepte poput “ratnog stroja” i “državnog aparata”. IDF sada vrlo često koristi termin “učiniti prostor glatkim” kad govore o operacijama u nekom prostoru kao da se na njemu ne nalaze granice. Palestinska se područja doživljavaju kao “hrapava” zbog toga što su okružena ogradama, zidovima, prokopima, blokiranim cestama, itd.

“Napad kojeg su predvodile jedinice IDF-a na grad Nablus u travnju 2002. godine njihov zapovjednik brigadni general Aviv Kokhavi je opisao kao “obrnutu geometriju”, objasnivši da pod tim pojmom misli na “reorganizaciju urbane sintakse na osnovi niza mikro-taktičkih akcija”. Tijekom borbe vojnici su se kretali gradom kroz stotine metara duge tunele iskopane ispod zemlje kroz gustu i povezanu urbanu strukturu. Iako se gradom istovremeno kretalo i nekoliko tisuća vojnika i palestinskih gerilaca, oni su bili toliko “raspršeni” u urbanom tkivu da ih je svega mali broj bilo moguće opaziti iz zrak. Štoviše, oni nisu uopće koristili gradske ulice, ceste, uske prolaze ili dvorišta niti vanjska vrata, unutarnja stepeništa i prozore, već su se kretali horizontalno kroz zidove i vertikalno kroz rupe izbušene na stropovima i katovima. Takav način kretanja koje je vojska opisala kao “pošast”, ono unutarnje je nastojalo opisati kao izvanjsko, a unutrašnjost kuća kao glavnu cestu. IDF-ova strategija “prolaženja kroz zidove” oslanja se na shvaćanje grada ne samo kao na mjesto nego i kao sam medij ratovanja, “fleksibilni, gotovo protočni medij koji je zauvijek kontingentan i u pokretu.”²⁸

Što iz ovoga proizlazi? Naravno, ne neka besmislena optužba u kojoj bi Deleuzea i Guattarija okrivili kao teoretičare vojne kolonizacije, nego zaključak da konceptualni stroj kojeg su artikulirali Deleuze i Guattari nije naprosto “subverzivan”, već da se on također uklapa i u vojni, ekonomski i ideološko-politički operativni model današnjeg kapitalizma. Na koji je onda način moguće revolucionarizirati poredak čiji je temeljni princip neprekidno revolucionariziranje samog sebe? Ovo je vjerojatno *ključno pitanje* u današnjem svijetu, i na taj način bismo trebali danas *ponoviti* Maoa, ponovno otkriti njegovu poruku stotinama milijuna anonimnih i obespravljenih ljudi, jednostavnu i dirljivu poruku hrabrosti: “Ne trebamo se bojati veličine. Mali će svrgnuti velike. Mali će postati veliki.” Ista takva hrabra poruka nalazi se i u Maovu poznatom i ozloglašenom stavu o novom svjetskom nuklearnom ratu:

228

229

ožujak 2008.
Najveći neredi u Tibetu u posljednjih dvadesetak godina dogodili su se u Lhasi povodom obilježavanja tibetanske pobune 1959. g. Prema različitim informacijama, ubijeno je između nekoliko desetaka i nekoliko stotina ljudi.

“Mi smo nedvosmisleno za mir i protiv rata. Ali ako imperijalisti žele potaknuti još jedan rat, ne smijemo ga se bojati. Naš stav spram toga je identičan našem stavu o bilo kakvoj prijetnji: prvo, mi smo protiv nje; drugo, mi ga se ne bojimo. Nakon Prvog svjetskog rata nastao je Sovjetski savez koji je brojao dvjesto milijuna ljudi. Nakon Drugog svjetskog rata uslijedilo je stvaranje socijalističkog bloka u kojem se nalazilo devetsto milijuna ljudi. Ako imperijalisti žele pokrenuti treći svjetski rat, posve je sigurno da će na socijalizam prijeći još nekoliko stotina milijuna ljudi te da za imperijaliste na planetu neće ostati mnogo mjesta.”

Lako je danas odbaciti ove riječi kao prazne fraze vođe koji je bio spreman žrtvovati milijune ljudi za svoje političke ciljeve, kao što je na apsurdan način Mao svirepo žrtvovao desetke milijuna ljudi koji su umrli od gladi krajem 1950-tih. Druga strana ovog prkosnog stava nalazi se u temeljnoj poruci: “ne smijemo se bojati”. Nije li ovo jedini prikladan stav kad je riječ o ratu: “prvo, mi smo protiv njega; drugo, mi ga se ne bojimo”? Postoji nešto doista užasavajuće u takvom stavu, međutim taj užas je u krajnjoj liniji uvjet slobode.

s engleskoga preveo **Tonči Valentić**

ŽIŽEK, SLAVOJ

Mao Ce Tung:

marksistički gospodar bezakonja

UP&UNDERGROUND

Proljeće 2009.

BADIOU, ALAIN

Pismo Alaina Badioua Slavoju Žižeku u pogledu djela Mao Ce Tungá

230

Dragi Slavoj,

Tvoj uvod u filozofsko-političke tekstove Maoa koji izlaze u izdanju Verso-a kao i uvijek pobuđuje mnogo interesa. Reći ću odmah na početku, i tako po svom običaju osporiti tvoju reputaciju – zapravo francusku falsifikaciju – čovjeka spektakla i komedijaša koncepta (isto se govorilo o našem gospodarstvu Lacanu, budimo sigurni!), da je taj uvod lojalan, temeljit i hrabar. On je lojalan jer na distanci od svakog pretvaranja i neizvjesne retorike eksperimentira s točnošću tvog vrlo ambivalentnog odnosa prema figuri Maoa. Prepoznaješ novost i veličinu njegove vizije, ali je ocjenjuješ pogrešnom i opasnom u nekoliko suštinskih momenata. On je temeljit zato što pravo pogađaš pitanje koje je ključno i teško, pitanje suvremenog dijalektičkog mišljenja i njegovih veza spram politike. Tvoja razmatranja o negaciji negacije su izuzetna. Bez sumnje prvi put razjašnjavaš dubok razlog odbacivanja tog dijalektičkog “zakona” od strane Staljina i Maoa, naime činjenicu da oni u njemu nisu prepoznali pravi hegelovski smisao: svaka imanentna negacija je u svojoj biti *negacija negacije onoga što ona jest*. Tvoj je tekst na kraju i hrabar jer se kao i uvijek izlažeš kritikama s dvije strane. Kontrarevolucionarni potomci naših “novih filozofa” (*nouveaux philosophes*) urlikat će, kao što su već činili, da zajedno s Badiouom tvoriš par zakašnjelih, no svejedno opasnih, partizana mrtvačkog komunizma. Koji bi drugi smisao za te pse čuvaru nove generacije mogao imati i puki govor o Maou? Oni koji ostaju vjerni, u naslijeđu Maja '68., onome što se naziva “maoizmom”, čiji sam nedvojbeno i ja jedan od rijetkih notornih predstavnika, svejedno će ti uputiti nekoliko kritika. Običavaš se upuštati u ovu vrstu “borbe na dva fronta”, što je između ostalog bio i bazični slogan Kulturne revolucije: boriti se protiv klasične buržoazije čiji je epicentar američki imperijalizam, no također i protiv nove birokratske buržoazije, čiji je epicentar bio Sovjetski savez.

Po pitanju postojanja te nove buržoazije u Kini Mao je rekao: “Ljudi se pitaju gdje je buržoazija kod nas. Odgovaram im: ona je u Komunističkoj partiji”. Za ovu frazu doista se može reći da je bila proročka, ako uzmemo u obzir to što su “reforme” Denga Xiaopinga učinile od Kine. Također možemo reći da ona ilustrira točku na kojoj se Mao, usprkos vlastitim zapažanjima i usprkos ispravnih komentara tih zapažanja koje predlažeš, prikazuje kao kreator nove *politike negacije negacije*. Jer za-

pravo u samom srcu Partije, te priznate voditeljice procesa razaranja starog svijeta, prebiva *nova negacija* samog tog procesa. Negacija koja je danas konsenzualna: “buržoazija”, a još više “nova buržoazija”, riječi su koje su progane iz svih službenih političkih diskursa, većinskih ili opozicijskih.

Nalazimo se na pragu suštinskog pitanja metode oko koga između nas dvojice, barem tako vjerujem, ne postoji nikakvo principijelno neslaganje. Kada je riječ o ličnostima kao što su Robespierre, Saint-Just, Babeuf, Blanqui, Bakunjin, Marx, Engels, Lenjin, Trocki, Roza Luxemburg, Staljin, Mao Ce Tung, Zhou Enlai, Tito, Enver Hoxha, Guevara, Castro i nekolicina drugih (mislim prije svega na Aristidea) ključno je da se ništa ne prepusti kontekstu kriminalizacije i nevjerojatnim anegdota u koje ove ličnosti reakcija uvijek hoće zarobiti a time i negirati. Između nas (a kad kažem mi, onda mislim na “mi” onih koji kapitalizam i njegove političke oblike vide kao strahotu, one za koje je egalitarnička emancipacija jedina maksima univerzalne vrijednosti) možemo i moramo raspravljati o načinu na koji upotrebljavamo ili ne upotrebljavamo ove ličnosti. Ta diskusija može biti živa, čak i antagonistička, no ona se odvija “između nas” i njezino se pravilo apsolutno suprotstavlja svakom šurovanju s laveži protivnika. Čak i uspostavljanje činjenica, historijska strogost, mora biti u potpunosti na našoj strani. Danas je svaka knjiga o Maou koja je službene ili tobože “neutralne” provenijencije, svaka senzacionalistička “biografija”, očigledno i propagandistički čin, ravnomjerno lažan, perfidan i lišen svakog interesa. Citirajući knjigu Jung Changa i Jona Hallidaya, tipični proizvod tog žanra. Sam Bush, poznat po tome da ništa ne čita, pohlepno je, kaže, pročitao Maovu biografiju, i tu je shvatio, uz svoju veliku i patetičnu zaprepaštenost, da je Mao osobno ubio sedamdeset milijuna ljudi, što ga nedvojbeno čini najvećim *serial killerom* povijesti...

Čini mi se da kada govorimo o detaljima ni ti nisi u potpunosti lišen te ujedno folklorističke i odbojne slike koju naš dragi Zapad – zapravo poduprt, ili manipuliran kineskom državom (koja je, prisjetimo se, u rukama revanšista Kulturne revolucije koji su postali korumpirani gospodari kapitalističke akumulacije) – hoće pridati zadnjem velikom marksističkom revolucionaru svjetske povijesti. S jedne strane, previše se udaljavaš od veoma napetog konteksta svjetske politike tog razdoblja. Na primjer, ne može se govoriti o poznatoj razmjeni “hrana

protiv oružja” koja je Kinu izglednula pedesetih godina u korist SSSR-a bez da se ima na umu da je od 1950. kineska vojska u frontalnom ratu protiv Amerikanaca u Koreji i da nakon toga ona iz pozadine potpomaže vijetnamce za vrijeme dvadeset godina narodno-oslobodilačkog rata. Također, ne može se govoriti niti o iskustvima masovne proizvodnje i industrijalizacije sela, uključujući i “Veliki skok naprijed”, bez evociranja prijeloma, prvo latentnog a poslije i eksplicitnog, sa sovjetskim “kumom”, prijeloma koji je predstavljao političku nužnost, neosporivu revolucionarnu dužnost, no koji je Kinu izložio golemim opasnostima. Ekonomske odmazde kuma bile su zapravo nečuveno brutalne, primoravši kineske komuniste da misle na dugoročnu autarhiju, dok su se u isto vrijeme morali i pripremati za rat. Pokušati svim sredstvima razviti “oslanjanje na vlastite snage” (ključni princip maoizma), proizvodnju, bilo je za tu izoliranu zemlju, kojoj u isti mah prijete dvije supersile, pitanje opstanka.

S druge strane, mislim da te neki “kulturni” aspekti Maovog stila zabavljaju, čak i fasciniraju (na primjer njegova “kozmoška” vizija, koja je po mom sudu jednostavni priručnik za metafore), dok ti u isto vrijeme drugi aspekti ostaju izvanjski. Na primjer, ne shvaćaš uvijek kineski humor “po seljački”, karakteristiku brojnih Maovih intervencija (uključujući i onda kada se igra s brojem mrtvih, podsjećajući da “glave ljudi ne niču iznova kao bradavice”, itd.). Također, kako svoj vlastiti humor gradiš na temelju crnog humora s Istoka, poznavajući temeljito tajne staljinističkog režima, njegove jezovite parametre preneglo projiciraš na univerzum komunističke Kine koji je zapravo veoma različit. Treba li te podsjetiti na to da izuzev, bez sumnje, Liu Shaoqija i vjerovatno i Lin Biaoa niti jedan od Maovih zakletih neprijatelja na vrhu Partije nije izgubio život, čak i na vrhuncu nasilja Kulturne revolucije? I da su gotovo svi od sredine šezdesetih godina ponovo zauzeli svoja mjesta i vratili svoj autoritet? Deng Xiaoping, stigmatiziran, denunciran i krikaturiziran posvuda pod sramotnom besjedom – a zapravo i ispravnom, kako će budućnost pokazati – “drugi od najviših dužnosnika koji unutar Partije prate kapitalistički put”, postaje na kraju pothvata novi gospodar zemlje. Kolika razlika spram Staljina kome je istrebljenje “stare boljševičke garde” bila opsesija! To samo radikalno razlikuje, suprotno od tvojih afirmacija, Kulturnu revoluciju od sovjetskih čistki tridesetih godina.

Enver Hoxha

Roza Luxemburg

BADIOU, ALAIN
Pismo Slavoju Žižeku

UP&UNDERGROUND
Proljeće 2009.

231

12. svibnja 2008.
Snažan potres od osam stupnjeva pogodio je provinciju Sečuan. Više od 70.000 ljudi je poginulo, a 20.000 se smatra nestalim.

Naši književnici i umjetnici moraju ostvariti taj zadatak i promijeniti svoje stajalište; oni postupno moraju prijeći na stranu radnika, seljaka i vojnika, na stranu proletarijata procesom odlaska u njihovu sredinu i blizinu borbi i procesom izučavanja marksizma i društva. Samo na taj način možemo imati književnost i umjetnost koja je doista za radnike, seljake i vojnike, pravu proletersku književnost i umjetnost.

— “Govor sa Savjetovanja o književnosti i umjetnosti u Jenanu“ (svibanj 1942)

No ono esencijalno još nije tu. Prije svega, htio bih da shvatiš da ne definiraš s dovoljno strogosti točke na kojima se može postaviti pitanje Maove univerzalnosti. Univerzalnosti bez koje samo izdavanje tekstova, kao i naši komentari, moji i tvoji, neće imati niti najmanjeg interesa.

U biti, posljedica radikalnog principa opreznosti koga se moramo držati u odnosu spram neprestanog vala kontrarevolucionarne propagande jest da nikada ne napuštamo prostor problematike politike emancipacije, odnosno komunističke politike, unutar koga čitamo, cijenimo, ili kritiziramo Maovo djelo. Međutim, taj je prostor, kao i uvijek kada je riječ o onome što nazivam “procedurama istine”, konstruiran na temelju problema. Propitivati probleme, predlagati rješenja, teorijska i praktična, počinuti pogreške, ispraviti ih, predati nekolicu principa, nekoliko razrješanih problema, nekoliko novih problema bez rješenja onima koje je Mao, proganjan tim pitanjem, nazvao “nasljednicima proleterskog cilja”: to je čitav naš interes spram djela revolucionarnih vođa prošlosti, i među nama nemamo razloga govoriti o ičem drugom.

Prvo je pitanje, dakle, nužno: koje probleme danas dijelimo zajedno s Maom? Po čemu je čitanje njegovih tekstova nešto drugo od nostalgične ili čisto kritičke vježbe? Što je to što čini da, recimo, poput nekih memoara Poincaréa koji se tiču teorije dinamičkih sistema i koji još uvijek predstavljaju izvor inspiracije za matematičare, tekstovi Maoa također mogu biti reference u potrazi za novim usmjerenjem politike emancipacije?

Da bi se istinski pristupilo tom pitanju potrebno je fiksirati polaznu točku, odnosno, hegemoniju, između 1925. i 1955., staljinističke vizije unutar čitavog internacionalnog komunističkog pokreta. Treba se prisjetiti da se ta hegemonija temelji na događaju bez presedana: prvaj pobjedonosnoj narodnoj revoluciji u Oktobru 1917. u Rusiji. I treba uvijek imati na umu da je ta pobjeda, revanš pregaženih radničkih revolucija tijekom čitavog 19. stoljeća, posebno u Francuskoj, univerzalno pridana novoj političkoj disciplini koju utjelovljuje Partija lenjinističkog tipa. Na način da je čitava sekvenca, uključujući čak i trockističke antistaljiniste, definirana i oblikovana pitanjem klasne Partije, proleterske Partije ili radničke organizacije, kako tko želi. Ukratko, možemo dakle reći: Maova se univerzalnost, ako postoji, tiče novih rješenja i/ili lociranja novih problema po pitanju lenjinizma, od-

nosno po pitanju veze između političkog procesa i Partije.

Postoji svakako velik broj evidentnih inovativnih aspekata Maovog mišljenja, i ti ih sam navodiš gotovo sve: važnost seljaštva nasuprot njegovog omalovažavanja u ime radničkog fetišizma; dugoročni narodni rat, nužna mjera tamo gdje je urbana pobuna isprekidana ili nesprovodiva; izimna važnost pridana ideologiji i političkoj subjektivnosti; teorija “nove buržoazije”, interne komunističkoj partiji; pozivanje na masovne pokrete, čak i spontane, a ne na političku policiju i na čistke aparata, s ciljem suprostavljanja “novoj buržoaziji”; distinkcija između različitih tipova proturječja, i određivanje njihove imanentne mobilnosti, itd. No ništa od ovoga uzeto zasebno ne može konstituirati političku istinu, osim ako se svi ovi motivi na kraju ne nađu artikulirani oko centralnog problema Partije, koju Staljin vidi kao jedinstven izvor ali i kao jedinstvenog aktera procesa nazvanog “izgradnja socijalizma”. Ako se posebna svojstva maoizma ne povežu s tim problemom, koji je u određenom smislu *osnovni revolucionarni problem* tog razdoblja, to nas vodi u obrambeni empiricizam, koji radi previše ustupaka protivnicima svake egalitarističke revolucije.

U biti kod Maoa možemo već vrlo rano raspoznati, i to unutar očitog staljinizma koji je zapravo klasične prirode (“bez svoje Komunističke partije narod nije ništa”), singularne točke otpora prema svemu onome što Partiji pridaje monopol vođenja narodnog političkog procesa. U mom djelu *Logike svjetova* (str. 515-525) analizirao sam iz neposredne blizine taj moment kod mladog Maoa, Maoa s početaka narodnog rata u planinama Xinjianga 1927. godine. “Crvena vlast” za Maoa satavljena je od diferenciranih elemenata, tako da su narodni skupovi tu isto toliko važni kao i Partija. Pitanje vojske je inače u tom je razdoblju odlučujuće pitanje. Međutim, ako je točno da “Partija zapovijeda puškama”, onda je također točno – a ova formula pobija Staljinovu – da “bez narodne armije sam narod nije ništa”. Ili čak: ta je snaga definirana kao “oružana organizacija koja ima političke zadatke revolucije”, što već snažno izaziva monopol Partije po pitanju spomenutih zadataka. Za vrijeme Kulturne revolucije, četrdeset godina kasnije, još jednom ćemo vidjeti “revolucionarne komitete”, dok Crvena armija pokušava slomiti prevlast Partije u odnosima između masovnog pokreta i države.

Čak je i Maova dijalektička misao u službi relativizacije moći Partije. Jer njegova maksima nije “bez Komunističke partije nema komunizma”, već “da bi imali komunizam potreban je komunistički pokret”. Tako da Partija, organ vođenja države i podizanja socijalizma, ne može svoj legitimitet crpiti osim iz što potpunijeg izlaganja negacije koju *nad njom* vrši pobunjena akcija masa. Slavna formula “ispravno je pobuniti se protiv reakcionara” jasno hoće reći: “ispravno je pobuniti se protiv okoštane forme negacije koju sačinjava birokracija države-partije”.

U ovom kontekstu treba prepoznati ono što strahovitog propasti Kulturne revolucije postoji kao univerzalno. Podsjetimo se pritom da krvava propast jednog pothvata nije njegov konačni sud. I po tom pitanju ti previše lako argumente vučeš iz same propasti Kulturne revolucije, tako da bi prekrrio njezinu važnost i njezinu aktualnost (sjetimo se da je Mao tvrdio da je potrebno još deset ili dvadeset kulturnih revolucija da bi se društvo gurnulo prema komunizmu). Svi znaju da je Lenjinova misao ukorijenjena u njegovoj bilanci Pariške komune, u crti koju povlači ispod nečuvanog masakra pobunjenih radnika. Već je Marx bio formulirao politički problem koji postavlja Komuna: kako radnički politički kapacitet može sezati sve do preuzimanja državne vlasti (komunari su tu vlast sprovalili u Parizu nešto više od dva mjeseca) kako je moguće da se to preuzimanje u prvom redu prostorno proširi, u drugom redu nastavi vremenski? Njegov provizorni odgovor, još uvijek previše generalan, bio je da se ne možemo zadovoljiti *preuzimanjem* državne vlasti kao takve, već da treba *razoriti* mašinu buržoaske države. Lenjin je u formi centralizirane Partije koja posjeduje “čeličnu disciplinu” iskovao istinito povijesno rješenje problema koji postavlja Komuna. Stvorio je instrument, politički instrument ali naslikan po vojnom modelu, “razaranja” kog je Marx želio, i njegovog nadomještanja državom novog tipa, koja vrši narodni despotizam bez povijesnog prethodnika: državom diktature proletarijata, što znači, državom koja se stapa s ustaničkom Partijom i koja velikim dijelom militarizira čitavo društvo. Staljinistički terorizam modalitet je post-ustaničkih korištenja sredstva propisanog za pobjedu ustanka. Njegov je korijen u tome da se svaki unutrašnji politički problem tretira kao problem vojnog tipa, podrazumijevajući fizičko uništenje protivnika, čak i pretpostavljenih protivnika.

Možemo dakle opisati problem čije rješenje traže Mao i militanti koji se u tisućama, između 1966. i 1976., pozivaju na njega u Kini i ostatku svijeta. Mao je opisao Kulturnu revoluciju kao “najzad pronađenu formu diktature proletarijata”. Što to znači? Za Maoa, čak i ako službena pozicija kineskih komunista protiv Hruščeva i njegovih nasljednika prividno govori suprotno, bilanca je staljinizma u biti većim dijelom negativna. Zašto? Zato što je, kako nam govori Mao, Staljin preokupiran kadrovima a nikad masama. Za Staljina se zna da “jednom kada je linija zacrtana kadrovi odlučuju o svemu”. Za Maoa su “mase, samo mase, heroji univerzalne povijesti i mi [partijski komunisti] smo često smiješno naivni”. Treba dakle imperativno iznaći sredstvo putem koga politički proces koji vodi prema komunizmu – a tako i prema “diktaturi proletarijata”, što je njegovo ime *u obliku države* - ponovo prepoznati svoje izvore i svoje osnovne aktere, kao i 1927. godine, u pobunjenim narodnim masama a ne u partijskim aparatčicima. Snage koje su na raspolaganju za pokretanje ovog pokazivanja snage u prvom redu čine srednjoškolska i univerzitetska mladež (mobilizirana šezdesetih godina posvuda po svijetu), frakcija najmlađih i najviše politiziranih radnika, i neki odredi Crvene armije. Prema tim snagama će se okrenuti Mao i njemu bliski od 1966. godine gurajući Kinu u desetogodišnji kaos, ali i oslobađajući ideje, slogane, organizacijske forme i teorijske sheme čiju snagu još nismo iscrpili.

Propast ovog izuzetnog ustanka, čija sloboda – reflektirana u stotinama novih organizacija, tisućama časopisa, divovskim plakatima, neprestanim sastancima, nebrojenim sukobima – još uvijek zapanjuje, ni u kojem slučaju nije proizašla iz prirode problema koji je on pokušao razriješiti, kao što niti propast Pariške komune nije proizašla iz činjenice da su se radnici pobunili, prirodne i nužne stvari u okolnostima koje su im bile nametnute. Ona je proizašla iz toga što se pokret nije mogao dijalektizirati na nacionalnom novu s organizacijskim formama koje bi stvarno mogle modificirati shemu partije-države, isto kao što je za vrijeme Komune nedostatak efikasnog centralnog vodstva (istinske partije) proузrokovao anarhičnu podjelu i nemoć. U Kini, mirijada frakcija raščetvoruje kolektivnu akciju. Najnaprednija forma lokalne organizacije, ona koja je na početku 1967. zadobila značajno ime “Šangajska komuna” nije mogla postati nacionalnom paradigmom i na kraju je uzmak-

232

233

srpanj 2008.
NR Kina i Rusija potpisuju sporazum kojim završava četrdesetogodišnji spor o međusobnim granicama.

4. lipnja 2008.
Prvi regularni i komercijalni let između NR Kine i Tajvana nakon 60 godina.

BADIOU, ALAIN
Pismo Slavouju Žižeku

UP&UNDERGROUND
Proljeće 2009.

nula, ostavljajući slobodan prostor partijskim revanšistima.

Ukratko, *problem* je zapravo bio realan (kako pobuditi politički proces komunizma onkraj državne akcije, u samom narodnom životu?). *Pokušaj* donosi univerzalne lekcije (potreban je direktan savez intelektualne mladeži i radnika, treba eksperimentirati s nepartijskim formama organizacije, potrebno je izbrisati podjelu rada, potrebno je reorganizirati vlast u tvornicama na osnovi demokratskih normi, potrebno je stvoriti novu narodnu intelektualnost, itd.). *Propast* nas primorava da konačno odbacimo militariziranu paradigmu Partije, i utremo put onome što Politička organizacija (*L'organisation politique*) u Francuskoj zove "politikom bez partija". To je ono gdje se nalazimo danas, i ako je to tako, onda je to stoga što nas je Kulturna revolucija tu dovela.

Možemo dakle reći bez straha: bilanca Kulturne revolucije igra u trenutnoj sekvenci revolucionarne politike ulogu koju je bilanca Pariške komune igrala u lenjinističkoj sekvenci. *Kulturna revolucija je Komuna epohe komunističkih partija i socijalističkih država*: strašna propast i suštinska lekcija.

Završit ću time da ti kažem da direktna veza za koju vjeruješ da je možeš uspostaviti između Kulturne revolucije i bjesomučne kapitalističke akumulacije koja danas razara Kinu zapravo optička varka. Tako se isto može reći da je propast Pariške komune direktno prouzrokovala u Francuskoj na kraju 19. stoljeća dug period imperijalne ekspanzije, razuzdano špekulanstvo u kontekstu agresivnog kapitalizma koji na kraju vodi pravo u klaonicu 1914.-1918. Očigledno! Kada propadne veliki pokušaj revolucionara da razriješe politički problem koji je na dnevnom redu, protivnik sjeda na sedlo za određeni period! No ništa više od toga što Delescluze, Vallès, Louise Michel, Varlin ili Blanqui nisu odgovorni za kolonijalizam i korupciju "belle époque" nisu niti Mao i njegovi drugovi odgovorni za Kinu šangajskih milijardera i za globaliziranu korupciju. Istinske nasljednike ovih prvih utjelovljuju Lenjin, Rosa Luxemburg i svi drugi revolucionari koji su prevazišli aporije Komune, mišljenjem polazeći od nje same. Istinsko nasljedstvo ovih drugih traži se, probija se, eksperimentira se da bi se ophodilo s problemom koji nam ostavlja Kulturna revolucija, problemom političkog procesa "bez partije", misleći počevši od univerzalnih momenata pokušaja koji ona predstavlja. Vjerujem da smo i ja i ti dio tog nasljed-

stva. Tako da neki Zarka, pisac *Figaroa*, nije u krivu kad nas sparuje pod pretjerano pohvalnim naslovom: "filozofi Terora".

Srdačno i prijateljski, moj dragi Slavoj.

Alain Badiou

s francuskog preveo Ozren Pupovac

ŽIŽEK, SLAVOJ

Odgovor Slavoj Žižeka na pismo Alaina Badioua

Dragi druže, dragi prijatelju,

Napor mišljenja koji si poduzeo da bi mi odgovorio duboko me je dirnuo – upravo je to pravi dokaz prijateljstva: kad se ne slažemo, odbaciti brze (dis)kvalifikacije i početi misliti. Prihvaćam sve kritike koji se tiču političke i ideološke situacije u Kini – tu je tvoje poznavanje stanja stvari nadmoćno momemu. A i onkraj povijesnih detalja, po običaju dotičeš ono bitno na dvije razine.

Ponajprije, tu je naša "intimna" dimenzija debate o katastrofama ljevice. Ovo je ključna poanta i nema ništa s pokušajima da se minimaliziraju gubitci. Sasvim suprotno, naša teza mora biti da je *jedino radikalna ljevica sposobna ocrtati sve konture katastrofe*. Jedan više anegdotski slučaj je onaj filma *Život drugih* Floriana Henckela von Donnersmarcka, slavljelog i okrunjenog Oscarom jer je ponudio promišljanje načina na koji je terorizam Stasija prodro u svaku poru privatnog života u starom DDR-u. Je li ipak tomu tako? Ako pogledamo поближе, pojavljuje se na neki način obrnuta slika: kao što je često slučaj sa ostrašćenim antikomunističkim prikazima krutosti takvih režima (korisno se prisjetiti da von Donnersmarcka vuče podrijetlo iz istočnoprusko plemstvo – njegov je film osveta protiv eksproprijacije i egzila!), *Život drugih* zaobilazi istinski užas situacije u pokušaju da ga oslika. Kako? Ponajprije, događaje filma pokreće korumpirani ministar kulture koji se nastoji riješiti najpoznatijeg dramskog autora DDR-a, Georga Dreymana, da bi nesmetano nastavio vezu s Dreymanovom družicom, glumicom Christom Marijom. Tako je užas, upisan u vrlo formalnu strukturu sistema, premješten na razinu osobnog hira – što uzrokuje da se iz vida izgubi činjenica da bi u DDR-u jedan tako popularan pisac poput Draymana bio automatski i trajno pod kontrolom Stasija. Nema potrebe za luksuzom ni osobnom korumpiranošću ministra da bi se pokrenuo nadzor na pojedincem. Sistem bi funkcionirao na sasvim isti način sa gorljivim i posvećenim birokratima.

Pisac čiju ženu ministar želi preoteti u suprotnom je smislu idealiziran. Ukoliko je dobar pisac, istodobno pošten i iskreno posvećen komunističkom sistemu, osobno blizak osobama najvišeg ranga režima (saznaje tako da mu je Margot Honnecker, supruga šefa Partije, dala Solženjicinovu knjigu, strogo zabranjenu običnim ljudima), kako to da nije ranije došao u sukob s režimom? Kako to da ranije nije smatran u najmanju ruku

[N]aša je svrha osigurati da se književnost i umjetnost dobro uklope u revolucionarnu mašinu kao njezini sastavni dijelovi, da djeluju kao moćno oružje za ujedinjenje i obrazovanje naroda, za napad i uništenje neprijatelja, te da mogu pomoći narodu u borbi protiv neprijatelja srcem i umom.

— "Govor sa Savjetovanja o književnosti i umjetnosti u Jenanu" (svibanj 1942)

234

235

8. kolovoza 2008.
U Pekingu su otvorene 29. ljetne Olimpijske igre. Najveće, a prema nekima i najbolje organizirane do sada.

ŽIŽEK, SLAVOJ
Pismo Alainu Badiouu

UP&UNDERGROUND
Proljeće 2009.

problematičnim od strane režima, već su ekscesi tolerirani iz razloga njegove međunarodne popularnosti, kao što je to slučaj s drugim slavnim autorima DDR-a, od Bertolta Brechta do Heinera Mullera i Christe Wolf? Ovdje se treba prisjetiti humoristične formule života pod krutim komunističkim režimom: od tri karakteristike - osobno poštenje, iskrena podrška režimu i inteligenciju moguće je istovremeno objediniti tek dvije, nikad tri odjednom. Ukoliko je netko pošten i iskreno podržava režim, nije jako inteligentan; ako je inteligentan te podržava režim, ne može biti pošten; a ukoliko je pošten i inteligentan, ne podržava režim. Problem s Dreymanom je što objedinjuje sve tri karakteristike. Ova činjenica, i još neke druge (na primjer, za vrijeme domjenka na početku filma, jedan se disident izravno i agresivno se suprotstavlja ministru – a bez posljedica. Ukoliko je takvo nešto moguće, je li režim baš tako užasan?) ukazuju na paradoks da sama antikomunistička strast sprečava film da uvidi stvarni užas svakodnevnog života u DDR-u. Kao što si i sam, Alaine, jednom primijetio, *Priče sa Kolime* Varlama Šalomova beskrajno su točnije i bolnije od žestoko antikomunističkih tekstova Solženjicina.

Drugo, duboko se slažem s tvojim načinom da precizno ukažeš na jezgro problema: u pitanju nisu ni ljudska prava, ni odsustvo višestranačke demokracije u Maovoj Kini, itd... nego spremnost da se slomi isključiv kadar Države-Partije, izjednačavanje “diktature proleterijata s diktaturom Partije” i da se kao teorijski i praktični problem postavlja kao problem političkih formi organizacije masa izvan forme Partije (jedinstvene ili pluralne). To je danas i dalje naš problem.

Walter Lippmann, ikona američkog novinarstva dvadesetog stoljeća, igrao je ključnu ulogu u načinu na koji američka demokracija razumijeva samu sebe. Iako s političke točke gledišta progresivist (branio je politiku lojalnosti glede Sovjetskog Saveza itd.), predlagao je teoriju javnih medija koja proizvodi zrcalni učinak stvarnosti. Upravo je on skovao termin “proizvođenje pristanka” (*manufacturing consent*) kojega je naknadno proslavio Chomsky; ali Lippmann ga je shvaćao u pozitivnom smislu. U *Public Opinion* (1922.), on piše da se “vladajuća klasa” mora podići i suočiti s izazovom – poput Platona za kojeg je javnost tek golema životinja, ili obezumljeno stado koje se komeša u “kaosu lokalnih mišljenja”. Stadom građana tako treba vladati “specijalizira-

na klasa čiji interesi nadilaze lokalno”, ta elita treba djelovati kao stroj znanja sposoban prikriti osnovni nedostatak demokracije, dakle nemogući ideal “omnikompetentnog građanina”. Upravo tako funkcioniraju naše demokracije, s našim pristankom: nema ničeg misterioznog u tomu o čemu govori Lippmann, to je evidentna činjenica. Misterij je u tome što, znajući to, igramo igru. Djelujemo *kao da* smo slobodni i odlučujemo slobodno, ne samo prihvaćajući to u tišini nego čak i *zahtijevajući* da nam nevidljivi nalog (upisan u samu formu našeg slobodnog diskursa) govori što činiti i što misliti. Kao što je to već odavno znao Marx, tajna je u samoj formi.

S te točke gledišta, svaki običan građanin je zaista kralj, ali kralj jedne ustavne monarhije, kralj koji odlučuje tek formalno i čija je funkcija da potpiše mjere koje je predložila izvršna administracija. Stoga je problem demokratskih rituala homologan velikom problemu ustavne monarhije: kako zaštititi dignitet kralja? Kako zadržati privid da kralj zaista odlučuje, kad svi znaju da to nije istina? Bitni prigovor koji upućujemo parlamentarnoj demokraciji nije taj da ona daje odveć moći neobrazovanim masama, nego, paradoksalno, da *ona mase čini odveć pasivnima, prepuštajući inicijativu aparatu državne moći (u suprotnosti sa ‘sovjeticima’ gdje se radne klase mobiliziraju i direktno obnašaju vlast)*. Ono što zovemo “krizom demokracije” ne nastaje kad ljudi prestanu vjerovati u vlastitu moć, nego upravo suprotno, kad prestanu imati povjerenja u elite, u one za koje se smatra da moraju znati za njih i postaviti smjernice djelovanja, kada dožive tjeskobu koja signalizira da je “(istinski) tron prazan”, da im sada ZAISTA pripada odluka.

Noam Chomsky je primijetio da “demokratske forme možemo ozbiljno razmotriti tek kad je prijetnja narodne participacije nadvladana”. Ciljao je na ono jezgro “pasivnosti” parlamentarne demokracije koja ju čini nekompatibilnom sa direktnim političkim samoorganiziranjem naroda. Haiti je zadnja dva desetljeća primjer toga. Kako piše Peter Hallward u *Damming the Flood*, detaljnom prikazu “demokratskog napora” radikalne haićanske politike tijekom zadnja dva desetljeća: “Nikad isprobana taktika ‘promoviranja demokracije’ nije primijenjena s razornijim učincima nego na Haitiju između 2000 i 2004.” Pokret Lavalas (‘poplava’) čija je vlast dvaput tijekom ovog perioda prekinuta vojnim udarima kojima su kumovale Sjedinjene Američke Države, jedinstvena je kombinacija političkog subjekta koji

Dva su kriterija književne i umjetničke kritike, politički i umjetnički... Dakle, postoje politički i umjetnički kriterij; koji je odnos među njima? Politika se ne može poistovjetiti s umjetnošću, niti se na svijet može gledati kroz metodu umjetničkog stvaralaštva i kritike. Poričemo ne samo da postoji apstraktan i apsolutno nepromjenjiv politički kriterij, već i da postoji apstraktan i apsolutno nepromjenjiv umjetnički kriterij. Svaka klasa i svako klasno društvo ima svoje vlastite političke i umjetničke kriterije. Ali sve klase u svim klasnim društvima uvijek stavljaju političke kriterije ispred umjetničkih... Ono što tražimo jest jedinstvo politike i umjetnosti, jedinstvo sadržaja i forme, jedinstvo revolucionarnog političkog sadržaja i najvišeg savršenstva umjetničke forme. Umjetnička djela kojima nedostaje umjetnička kvaliteta nemaju snage, ma koliko ona bila napredna u političkom smislu. Stoga se protivimo i umjetničkim djelima s pogrešnim političkim gledištem, kao i tendencijama bliskima “poster i slogan stilu” korektnom u političkom smislu, ali koji ne posjeduju umjetničke snage. **Moramo nastaviti borbu po pitanju književnosti i umjetnosti na dva bojna polja.**

— “Govor sa Savjetovanja o književnosti i umjetnosti u Jenanu” (svibanj 1942)

Noam Chomsky

dolazi na vlast slobodnim izborima, ali *ukorijenjuje se bez prestanka u organe lokalne narodne demokracije izravne samoorganizacije naroda*. “Slobodni mediji” nikad nisu sputavani, nasilne i razularene manifestacije koje su trajno prijetile stabilnosti legalne vlasti u potpunosti su tolerirane, ali cilj Sjedinjenih Američkih Država i Francuske bio je da na Haitiju uspostave “normalnu” demokraciju koja ne bi dirala u ekonomsku moć malobrojne elite, i bili su svjesni da je uvjet takvog funkcioniranja, presjecanje veze između demokracije i izravnog narodnog samoorganiziranja.

Unatoč greškama koje su isuviše očite – a i riječima samog Aristida, prvog koji je prepoznao pogreške Lavalasa, bolje je biti u krivu s narodom, nego imati pravo protiv njega – režim Lavalas zapravo je ono na što bi danas ličila “diktatura proleterijata”: angažirajući se na realističan način u sve neizbježne kompromise, uvijek ostaje vjerna “bazi”, gomili prosječnih izvlaštenih ljudi, govori u njihovo ime, a bez da ih “predstavlja”, ali oslanjajući se izravno na njihovo lokalno samoorganiziranje. Istodobno poštujući demokratska pravila, Lavalas jasno pokazuje da izborna bitka nije mjesto gdje se odlučuju stvari: puno je važnije upotpuniti demokraciju izravnim političkim samoorganiziranjem ugnjetavanih.

Što se tiče Maoa, u biti se slažemo: iako je bila neuspješna, velika Kulturna proleterska revolucija jedinstvena je po tome što je napala stratešku točku koja se sastojala ne samo u tome da se domogne državne moći, nego da se ekonomski reorganizira svakodnevni život. No propala je upravo u projektu stvaranja nove forme svakodnevnog života: njezin pokušaj ostaje u redu karnevalskog ekscesa, državni aparat (pod kontrolom Žu Enlajia) garantirao je nastavak svakodnevnog života, proizvodnje. Na nivou društvene svarnosti, očito da jedan dio istine leži u činjenici da je kulturnu revoluciju Mao pokrenuo u cilju ponovnog uspostavljanja svoje potpune vlasti (ozbiljno uzdrmane početkom šezedesetih kada se, nakon spektakularne propasti Velikog skoka naprijed, većina nomenklature organizirala protiv njega u tihom puču unutar Partije). Istina je da je Kulturna revolucija donijela nebrojene patnje i napravila duboke rane u društvenom tkivu, te da je njezina povijest također i povijest fanatične rulje koja skandira slogane. Ali, ona se ne svodi samo na to. Kaočno, prije nego je Mao stavio točku na “i” (jednom kad je već uspio ponovno preuzeti vlast i otarasiti se konkurenata u vrhu nomen-

klature), postojala je “Šangajska komuna”: milijun radnika koji su, jednostavno uzimajući zaozbiljno slogane, zahtijevali ukidanje države, te same Partije i izravnu komunalnu organizaciju društva. Znakovito je da točno u tom trenutku Mao naređuje da vojska intervenira i ponovno uspostavi red. Paradoks je u činjenici da jedan vođa pokreće nekontroliranu pobunu, e da bi uspostavio totalnu osobnu vlast: to je superpozicija ekstremne diktature s ekstremnom emancipacijom masa. Čak i ako je istinit argument po kojem je Mao pokrenuo veliku Kulturnu proletersku revoluciju da bi uklonio konkurente u unutarnjim borbama Partije i učvrstio svoj autoritet, da bi je kasnije svladao vojnom intervencijom u trenutku kad zaprijetila da potpuno izmakne kontroli (Šangajska komuna), ovdje je taj argument bespredmetan. Taj argument tek potvrđuje činjenicu da događaji zadovoljavaju vlastitu dinamiku.

To znači da Kulturnu revoluciju možemo čitati na dvije različite razine. Ako je čitamo kao dio historijske realnosti (“biće”), lako ju je podvrgnuti “dijalektičkoj” analizi koja poima krajnji rezultat historijskog procesa kao njegovu ‘istinu’: konačna propast Kulturne revolucije svjedoči o inherentnoj nekoherentnosti samog projekta (‘koncepta’) Kulturne realnosti, ona je objašnjenije-razvoj-aktualizacija njezinih nekoherentnosti (jednako kao što je prema Marxu vulgarna i neherojska svakodnevica potrage za kapitalističkim profitom “istina” plemenitog revolucionarnog jakobinskog heroizma). Ako je međutim analiziramo kao Događaj, kao realizaciju vječne ideje egalitarne Pravde, onda krajnji činjenični rezultat Kulturne revolucije, njezina katastrofalna propast i zaokret u recentnu kapitalističku eksploziju, ne iscrpljuje realno Kulturne revolucije: vječna ideja Kulturne revolucije preživljava njezin poraz u socio-historijskoj stvarnosti, ona nastavlja voditi svoj sablasni i podzemni život fantoma olninjalih utopija koje progone buduće generacije, strpljivo čekajući slijedeće oživljavanje. To nas vodi Robespieru koji je na dirljiv način izrazio jednostavnu vjeru u vječnu ideju slobode koja opstaje unatoč svim porazima i bez koje je, to mu je bilo bjelodano jasno, revolucija je “tek eklatantan zločin koji briše drugi zločin”. U svojem zadnjem govoru, 8. termidora godine II (26. srpnja 1794.), dan pred uhićenje i pogubljenje, na najpotresniji način izražava ovu vjeru:

ŽIŽEK, SLAVOJ

Pismo Alainu Badiouu

UP&UNDERGROUND

Proljeće 2009.

rujan 2008.
Astronaut Zai Zhigang uspješno obavlja prvu svemirsku šetnju tijekom treće kineske svemirske misije s ljudskom posadom.

2008.
Znakovi svjetske recesije počinju se primjećivati na kineskim burzama gdje vrijednost dionica pada i do 70%.

“Ali ona postoji, uvjeravam vas, osjećajne i čiste duše; ona postoji, ta blaga strast, muka i slast plemenitih srca, taj duboki užas tiranije, ta milosrdna revnost za ugnjetavane, ta sveta ljubav za domovinu, najuzvišenija i najsvetija ljubav čovječanstva, bez koje je revolucija tek eklatantan zločin koji briše drugi zločin. Postoji ta velikodušna težnja da se na zemlji uspostavi prva republika na svijetu. (*Parlamerarna povijest Francuske revolucije*, P.-J.-B. Buchez i P.-C. Roux, Pariz, Paulin, 1834.-1838., str. 419.)

Ne vrijedi li ovo podjednako, pa čak i još više, za posljednju veliku epizodu u životu te ideje, za maoističku Kulturnu revoluciju? Bez te ideje koja je hranila revolucionarni entuzijazam, Kulturna revolucija bi bila, i to još više, tek “eklatantan zločin koji briše drugi zločin”. Ovdje se treba prisjetiti uzvišenih Hegelovih riječi o francuskoj revoluciji, u *Predavanjima o filozofiji povijesti*:

“Kaže se da je Francuska revolucija proizašla iz filozofije i nije bezrazložno filozofiju zvati univerzalnom mudrošću (Weltweishaft), jer ona nije samo istina po sebi i za sebe, koliko čista bit, ali također i istina onoliko koliko ozbiljuje u stvarnome svijetu. Ne treba se dakle usprotiviti kada se kaže da je Revolucija primila prvi impuls od filozofije. (...) Otkad se Sunce nalazi na nebeskom svodu i otkada se planete okreću oko njega, nikad se dosad nije vidjelo da se čovjek postavlja naglavce, to jest, da se oslanja na ideju i po njoj proizvodi stvarnost. (...) Tek sad je čovjek dospio do spoznaje da misao treba upravljati duhovnom stvarnošću. Bio je to veličanstven izlazak sunca. Sva su misleća bića slavila tu epohu. Uzvišen osjećaj vladao je tim vremenom, entuzijazam duha činio je da cijeli svijet uzdrhti, kao da je tek u tom trenutku došlo do istinske pomirbe božanskoga sa svijetom.” (*Predavanja o filozofiji povijesti*)

To naravno nije spriječilo Hegela da hladno analizira unutarnju nužnost zbog koje se ta eksplozija apstraktne slobode imala preokrenuti u svoju suprotnost, autodestruktivni revolucionarni teror. Ipak, ne treba zaboraviti da je Hegelova kritika imanentna i prihvaća temeljni princip Francuske revolucije (i njezin konačni suplement, Haičansku revoluciju). Upravo je to ono što treba učiniti s Oktobarskom revolucijom (i kasnije s Ki-

neskom revolucijom): bio je to, kako si ti, Elaine, naglasio, prvi slučaj uspjele pobune izrabljivanih i siromašnih u povijesti čovječanstva: bili su članovi nultog stupnja novog društva, definirali su mu kriterije. Revolucija se stabilizirala u novi društveni poredak, novi svijet je stvoren i preživio je čudesno desetljećima poslije, pod nevjerojatnim pritiscima i u ekonomskoj i vojnoj izolaciji. Bio je to zapravo “veličanstven izlazak sunca. Sva misleća bića slavila su tu epohu”. Protiv svih hijerarhijskih poredaka, egalitarna univerzalnost izravno je stupila na vlast.

Ovu alternativu podržava temeljna filozofska dilema: može se činiti da je jedino konzekventno hegelijansko gledište ono koje se sastoji u vrednovanju koncepta uspjehom ili neuspjehom njegove aktualizacije, tako da u perspektivi totalnog posredovanja biti njezinom pojavnošću, sva transcendentnost ideje u odnosu na njezinu aktualizaciju bude diskreditirana. Iz toga proizlazi kako inzistirati na činjenici da vječna ideja preživljuje svoj historijski poraz nužno implicira regresiju, da to kažemo hegelijanskim rječnikom, na nivou koncepta kao jedinice potpuno aktualizirane biti i pojave, na nivou biti za koju se pretpostavlja da transcendiraju javnost. Je li, međutim, tomu tako? Može se također tvrditi da eksces utopijske ideje koja preživljava svoj historijski poraz ne proturječi totalnom posredovanju ideje i njezine pojave: temeljna hegelijanska misao - po kojoj neuspjeh stvarnosti da u potpunosti aktualizira Ideju istodobno je neuspjeh (granica) same te ideje - ostaje važeća. Jedino treba dodati da rascjep koji odvaja ideju od njezine aktualizacije ukazuje na unutanji rascjep same te ideje. Upravo stoga, sablast ideje koja nastavlja progoniti samu povijesnu stvarnost *ukazuje na pogrešnost same nove povijesne stvarnosti, njezinu nedoraslost vlastitom pojmu*. Neuspjeh jakobinske utopije, njezina aktualizacija u utilitarnoj buržoaskoj stvarnosti istodobno je granica te same utilitarne stvarnosti.

Treba se konzekventno vratiti općeprihvaćenom čitanju Lacanova “Kanta sa Sadeom”, prema kojemu je Sadeova perverzija “radikalna” “istina” Kanta, drugim riječima, posljedica onoga s čime se Kant nije imao hrabrosti suočiti. Nije u tom smislu Sade istina Kanta. Upravo suprotno, sadeovska perverzija javlja se kao rezultat kantovskog kompromisa, kao rezultat činjenice da je Kant uzmaknuo pred posljedicama svog filozofijskog prodora. Sade je simptom Kanta: ukoliko je točno

Neka procvjeta stotine cvjetova i stotine škola misli, težnja je politike promocije razvitka umjetnosti i znanosti te procvata socijalističke kulture u našoj zemlji. Različite forme i stilovi u umjetnosti trebali bi se slobodno razvijati kao što bi se različite škole u znanosti trebale slobodno natjecati. Držimo da rastu umjetnosti i znanosti šteti ako se pojedinim administrativnim mjerama propisuje određeni stil umjetnosti ili škola misli, a drugi zabranjuje. Pitanje pravog i krivog u umjetnosti i znanosti treba riješiti kroz slobodnu diskusiju u umjetničkim i znanstvenim krugovima te kroz praktični rad na tim poljima. Ne treba ih određivati u skladu s trenutnom modom.

— “O ispravnom rješavanju proturječja među ljudima (27. veljače 1957)

da Kant nije izvukao sve posljedice iz svoje etičke revolucije, prostor za lik Sadea otvoren je tim kompromisom Kanta, njegovim oklijevanjem da ide do kraja, da ostane potpuno vjeran svom filozofskom prodoru. Daleko od toga da je jednostavno i izravno “istina Kanta”, Sade je simptom načina na koji je Kant izdao istinu vlastitog otkrića: opsceni sadovski *jouisseur* je stigma koja svjedoči o etičkom kompromisu kod Kanta. Prividna “radikalnost” te figure (dispozicija sadovskog heroja da ide do kraja svoje *volonté-de-jouissance*) maska je svoje potpune suprotnosti. Drugim riječima, istinski užas nije sadovska orgija, nego realno jezgro same kantovske etike. Da iznova parafraziramo Brechta, što je bijedno zlo jedne kolektivne sadovske orgije u usporedbi s ‘dijaboličnim zlom’ čistog etičkog čina?

I *mutadis mutandis*, isto je s kineskom Kulturnom revolucijom i eksplozijom kapitalističkog razvoja kao “njezinom istinom”: ta je eksplozija također znak onoga protiv čega se Mao borio u uzroku pred posljedicama Kulturne revolucije. Drugim riječima, prostor za kapitalističku eksploziju otvoren je tim kompromisom, oklijevanjem Maoa da ide skroz do kraja, da ostane potpuno vjeran ideji Kulturne revolucije. Lekcija je svaki put ista, u Kantovom kao i u Maoovom slučaju. To je Beckettova lekcija u *Cap au pire*: “Treba nastaviti. Ne mogu nastaviti. Nastavit ću.”

Svo moje prijateljstvo i politička solidarnost, dragi Elaine.

S francuskog prevela Milena Ostojić

Jacques Lacan

Biblioteka

Cinestetika

Gilles Deleuze

“Film 1-slika/vrijeme”

Gilles Deleuze

“Film 2-slika/pokret”

Jacques Ranciere

“Priča o filmu”

Raymond Bellour

“Međuslika - fotografija, film, video”

Paul Virilio

“Grad panike- drugdje počinje odavde”

Jonathan Beller

“Kinematografski način proizvodnje: ekonomija pažnje i društvo spektakla”

Roland Barthes

“U žeravici smisla” izbor tekstova

Louis Althusser

“Intervencije filozofije” izbor tekstova

Michel Foucault

“Vladanje sobom i drugima: hrabrost istine”

KINA U PLAKATIMA

242

243

244

245

于青綏選扁穗小麥的故事

1 扁穗小麥是于青綏夫婦發現的

1942年冬，于青綏夫婦在冀南平原的冀南縣，發現了一種穗小麥。這種小麥的穗子比一般的小麥穗子要扁，而且比一般的小麥穗子要長。于青綏夫婦經過一番研究，發現這種小麥的穗子比一般的小麥穗子要扁，而且比一般的小麥穗子要長。于青綏夫婦經過一番研究，發現這種小麥的穗子比一般的小麥穗子要扁，而且比一般的小麥穗子要長。

2 繁種的經過

(1) 1943年，于青綏夫婦在冀南縣，選拔了扁穗小麥的優良品種。他們經過一番研究，發現這種小麥的穗子比一般的小麥穗子要扁，而且比一般的小麥穗子要長。于青綏夫婦經過一番研究，發現這種小麥的穗子比一般的小麥穗子要扁，而且比一般的小麥穗子要長。

3 扁穗小麥的特性與優點

扁穗小麥的穗子比一般的小麥穗子要扁，而且比一般的小麥穗子要長。它的穗子比一般的小麥穗子要扁，而且比一般的小麥穗子要長。它的穗子比一般的小麥穗子要扁，而且比一般的小麥穗子要長。

(2) 于青綏夫婦在冀南縣，選拔了扁穗小麥的優良品種。他們經過一番研究，發現這種小麥的穗子比一般的小麥穗子要扁，而且比一般的小麥穗子要長。于青綏夫婦經過一番研究，發現這種小麥的穗子比一般的小麥穗子要扁，而且比一般的小麥穗子要長。

4 推廣的情形

扁穗小麥的推廣情形。扁穗小麥的推廣情形。扁穗小麥的推廣情形。扁穗小麥的推廣情形。扁穗小麥的推廣情形。扁穗小麥的推廣情形。扁穗小麥的推廣情形。扁穗小麥的推廣情形。

5 選種有功，光榮的于青綏

于青綏夫婦在冀南縣，選拔了扁穗小麥的優良品種。他們經過一番研究，發現這種小麥的穗子比一般的小麥穗子要扁，而且比一般的小麥穗子要長。于青綏夫婦經過一番研究，發現這種小麥的穗子比一般的小麥穗子要扁，而且比一般的小麥穗子要長。

大力發展養豬事業

繼承革命傳統 做紅色接班人

Generalni pokrovitelj:

T · · Com · **KulT**urist

Medijski pokrovitelji:

JutarnjiLIST

tportal.hr

Gradski ured
za obrazovanje,
kulturu i sport
Grada Zagreba

Hrvatski
audiovizualni
centar
Croatian Audiovisual Centre

OPTIKA
GHETALDUS

BEST WESTERN PREMIER
ASTORIA
HOTEL

zavez
STAMP